

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francata
la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 15 Ianuariu 1890.

Nr. 8.

Partea besericésca.

Din viéti'a pastorală

Indrumări practice de Titu Budu.

Elocinti'a sacra ¹⁾.

Intre gresielele noastre se pote numera negrigrerea elocintiei sacre. Cetirea catoru-va predici inca nu produce predicatoru bunu. La acést'a este de lipsa insufletire si diligintia mare impreunata cu esercitiu continuu. Predicatorii vestiti Bossuet, Massilon si altii au studiatu si s'au pregatititu cu cea mai mare sirguintia. Predicarea este o arta cá sculptur'a ori pictur'a.

Este dreptu cumca atérna multu dela natura, inse si ferulu este productu alu naturei, totusi are lipsa de netedire, astufeliu este de lipsa pentru predicatoru insusirea oratoriei.

Regulele la inceputu ne suntu spre greutate, dar' mai târdiu le aplicamu fara se cugetamu la densele.

Studiarea elocintiei sacre are mare insemnatate mai alesu in tempurile de acum, cându traimu in dilele vorbirei si a cugetarei libere. Seclulu de acum pretinde dela oratore cá cuventariile lui se fia atátu in forma câtu si in materia complete.

Se privimu câta sirguintia desvolta contrarii nostriu facia de stilu si de predare, cu ce elocentia vorbescu in adunări, ospetie si in parlamente. — Ore preotii Domnului se fia rusinati de apostolii necredintiei?

Se credemu ore cá unu oratore profanu se produca mai mare efeptu de lángha mas'a lui, decâtu clerulu de pre amvonu, a carui menire sauta este invetiare.

¹⁾ Tragemu atentiunea cetitoriloru asupra indrumariloru ce se dau predicatoriloru in scrierea presenta.

Chiaru giurstarea cumca necredintiosii vestescu contrariulu acelora ce au auditu in beserica, trebne se ne indemne la studiarea profunda a elocintiei sacre.

Unii se nisuescu a se perfectoná dupa predicatorii cei renumiti. De si acést'a se pote aproba, totusi trebue a socoti cá nu cumva imitându pre oratorii cei renumiti se omorimu facultatile nostre proprie.

Productulu strainu numai intr'atâta se pote straplânta pre terenulu nostru, incátu este de una insusire cu acela.

Nu organisarea regulata a sentintieloru, nu icone splendide seau idei frumóse facu elocinti'a cea adeverata, ci aceea se produce prin espresiunea simtimenteloru nostre sincere, naturale si infrumsetiate cu pietate apostolica. Elocinti'a nu se póte cugeta fara de naturalitate. Dreptu aceea fia-care oratore trebue se fia cu atentiune la insusirile sale si la spiritulu natiunei sale, a poporului seu.

Romanulu iubescu simplicitatea, lumin'a si umorulu, dar' pentruacea in tempulu de acum nu se indestulesce cu o propunere simpla, placuta, ci pottesce si densulu elocintia.

Dreptu aceea este de lipsa cá predicatorile se studieze pre auctorii cei eminenti, din cetirea acelora s'a desceptatu predicatorii cei vestiti. Bossuet pre lángha biblia a cetitu si clasicii.

Francesii lauda pre Demostene, Italianii pre Cicero, — ér' noi romanii ar' fi bine se studiamu predicele poporale a germaniloru si opurile lui Cipariu.

De unde si-au insusitu elocinti'a cea minunata Parentii veacului alu patrulea? Au studiatu si densii.

Ore nu sunt vrednice de cetitu omiliile lor? Aieve este rusine a inbetrani intre mannalele de predici, si a nu cunosce pre s. Joanu gura de aur. Fericitul Piu alu IX-lea cu o anumita ocaziune s'a dechiaratu astufeliu inaintea predicatoriloru din Rom'a: „*Conversati cu Christosu, incunjiurati floricelele de cuvente pagănesci, si imitati esemplele cele bune*“.

A predá ceva frumosu fàra a posedé cu totulu materi'a si fàra a domni preste densa — este cu nepotintia; fàra de acést'a cugetarea la cele urmande tiene legata atentiunea.

Dreptu aceea mai alesu preotii teneri trebuie se invetie predicile din cuventu in cuventu. Inse invetiarea de rostu — objectionéza unii — este forte ostentoria si produce ingrigire. — La inceputu da, inse déca câte odata ne concedemu pucine schimburi, si ne abatemu dela conceptu, predarea va fi pre di ce merge mai sigura, mai libera, mai neteda si vomu predica usioru si cu bucuria. Predarea cu resultatu a introducerei este cu influintia buna asupra predicei întregi.

Cunosc pre unu confrate care la inceputulu prediceloru sale — cari altcum le invetiá cu sirguinta — este emotionatu, inse abia dupa câte-va diceri i trece emotiunea si vorbesce cu atâta usiurata si naturalitate, încâtu poporul cugeta cà pentru densulu nu este greutate a predicá. — Invetiarea de rostu a prediceloru altora produce, cà predicatorile neci cându nu pote fi liberu, si pucina distractia seau nerânduie-la in beserica -lu pote aduce in cea mai mare confusiune.

I-mi aducu aminte cumca Escelenti'a S'a Preasântitul D. Archiepiscopu si metropolitu Dr. Joanu Vancea cà episcopu a Gherlei ne indemná se invetiamu forte, dar' forte bine predicile, càci cum dicea, in besericutiele nostre multe se potu intemplá cari se ne aduca in confusiune. — Miscarile clisieriului, care sub predicare afla de lucru cu luminile, cascarea unui ascultatoriu, aprinderea unei flori de pre lumina si altele dise Escelenti'a Sa, Te potu aduce in confusiune, deci invétiá bine predic'a.

Fostulu preotu din Têrsoltiu dieces'a Gherlei Joanu candu-va Darabanth — unu oratore escelentu — dela care am invetiatu predarea predicei mele celei de întâie dise la Monastirea Biscadului, — predicându intr'o vinerea mare la vecernia, intre altele a repetatu cuvintele lui Isusu din gradin'a Getsemana: „Petre dormi!“ si unulu dintre poporeni cu numele Petru, care dormitá, tredîndu-se a strigatu: „bá nu parinte!“ Inse, densulu sciîndu predic'a s'a forte bine, de si rideau toti poporeni, — n'a venit in confusiune, ci a continuatu si preste câteva minute a scosu lacrimi din ochii ascultatoriloru.

Déca nu vomu invetiá in tineretie predicile de rostu, mai târdiu la betranetie va fi greu a face acést'a, dar' déca vomu invetiá in tineretie, la betranetie va fi usioru a predicá, mai alesu déca vomu prelucra in tineretie noi insine predicile nostre.

Anglesii cetescu predicile, acést'a este comodu pentru predicatoriu, dar' nu este apostolicu. Lânga predic'a cetita adormu ascultatorii. — In Germani'a multi recomânda predicarea improvisata.

Unu preotu tineru s'a laudatu cà lui este destula o ora se cetésca un'a predica, si apoi este gata; dar' esperinti'a ne invétiá cum-cà laudariosii acestia predica reu si fàra efect. Cu improvisari vinu si gresieli, unu improvisatoriu a disu: suspinulu *mortiloru* si a raniloru erá grozavu, éra altulu: socotiti cà nu sciti cumcà sér'a culcave-veti sanetosi si deminéti'a nu ve veti *scolá morti*.

Déca ar' fi invetiatu predicile, n'ar' fi facutu atari gresiele. La adres'a acestora suna cuvintele lui Richelieu: „Cu asta ocaziune n'ai ce multiami Spiritului Sântu, cà pentru acést'a predica, nu-i dato-resci nemica“.

A predicá ex abrupto nu este alta, decâtu profanarea amvonului, „privesce cum vrea se se man-tuésca cu inotare“ dise cineva despre unu atare predicatoru.

A se folosi in predica de unele giurstari bine-venite este forte recomandabilu, pentru-cà acést'a este petrundietoriu; dar' la acést'a trebuie exercitiu mare si presintia de spiritu. Sub cuventarea cutarui preotu a inceputu a tuná si fulgera, încâtu abia se audia cuvintele lui, atunci preotulu a esclamatu: „Domne déca Tu graiesci, servulu teu trebuie se taca!“ si efeptulu a fostu nespusu de mare.

Francesulu Gisbert in opulu seu despre elocinti'a sacra insira gresielele de cari trebuie se se ferésca predicatorii. — Intre altele dice: „Predicatorii rei sunt de multe feluri, dela aceia se potu invetia acele, cari trebuie se le incungiure predicatorile celu bunu. Unii vreu a se areta forte invetiati, si discutéza in predica intrebari scientifice, citéza pre Platone si Seneca si nu pre Christosu; adeca in locu de pâne dau pietrii. — Detorinti'a predicatoriului este a grai catra anima si a efeptui se se urésca reulu si se se iubésca binele. — Altii probéza a influintiá asupra simtieminteloru esterne, sunt ascultati cu placere inse cu pucinu succesu. — Nu miscarile invetiate inaintea căutatorei, neci cuvintele tari sunt insusirile predicatorului bunu, caci acést'a ar' insemná a duce pre omeni la calea adeverului cu forme esterne si plamáni bune. Nu propunerea frumósá efeptuiesce întorcerea peccatosului, ci darulu cuventului lui Dom-nedieu. — Predicatorile bunu se nisuieste cà se arete adeverurile crestinesci in forma câtu de curata,

si dupace aréta ce este adevéru lu espune câtu de reu se servesce aceluia. Vorbele lui strabatu la anima, si arata tote faptele pecatosului, cá si cum i-ar' dice: „Vedi ar' trebui se faci astufeliu, ér' tu faci contrariulu“.

Alban Stoler in opulu *Kalender für Zeit und Ewigkeit* (1845) scrie urmatoriele cuvinte de mare folosu pentru ori si care predicatore: „Tempulu prediceii este tempulu scumpu alu seminarei, ór'a aceea sânta in care trebuie a aduce la lumina lucrulu celu mai mare. Cum stai cu oratorí'a? Ai memoria buna, viersu puternicu, dora scii si improvizá, dora te si lauda, dora -ti dicu cá tu pricepi a predicá! pre tote aceste nu dau nemica; inca neci pre aceea, déca sub cuventarea t'a câte-va babe -si stergu ochii cu vervurile zadieloru, nu, căci lacrimelile muieriloru suntu o resplata forte eftina, cá acele adeseori pornescu si din trecere de tempu. — Intrebarea principala este: ore tu graiesci, seau graiesce din tine Spiritulu Sântu; óre vorbirea t'a este poveste omeńsca seau cuventulu lui Domnedieu.

Inainte de tote trebuie se ne plecamu cu cea mai mare umilintia inaiutea lui Domnedieu si se-lu rogamu: Dómne! ce se predicu? vérsa in mine Spiritulu adevéru lu, invétia-me cuvintele tale, si me destépta se me potu roga cu taria.

Ca unu minariu, baiesiu spirituálu scobora-te in afundimea cuvinteloru lui Domnedieu si in insusi sufletulu teu, scrutéza acolo pana vei aflá metalu nobilu si petrii scumpe, si pasiesce apoi pre amvonu cá unulu care ai potere.

Abate-te dela person'a t'a, nu voiu altceva decâtu imperati'a si marirea lui Domnedieu.

Si cându astufeliu pregatitu vei stá pre amvonu in numele Domnului, cu flacari in ochii tei cá in stele, cu poterea dela Spiritulu Sântu, cu iubire catra Domnedieu si catra deapropole; déca voru curge cuvintele lui Domnedieu de pre buzele tale cá si foculu care arde, cá ciocanulu care sfarima stancile, si voru petrunde in anima cá sabi'a cea cu doua ascutisiuri . . . atunci ascultatorii tei nu voru dice: acést'a a fostu predica frumosa, ci petrunchi de o emotiune santa se voru departa cá si altadata, inse i va cuprinde unu feliu de infiorare, si anume pre nni -i va cuprinde frie'a cá si la audiulu tunetului, seau ca si cându s'a miscatu pamentulu la mortea lui Isusu, — ér' altii se voru simtí fericiti si gata a pláńge de bucuria, — si cu totii voru continua linn calea càtra vetrele sale. — Eca parinte déca vei grai in tóte Domineciile si serbatorile astufeliu, atunci in parochí'a t'a pre rendu vei schimbá anemele, si cuvintele lui Domnedieu voru avé efeptulu cá alo-atulu celu micu care se pune in farina multa si o schimba tota“.

(Va urmá).

Instructiune practica pentru cauzele matrimoniale.

de Dr. I. S.

§. 1. Esamenulu sponsiloru.

Esamenulu sponsiloru se sevirsiesce prin preotulu concernentu alu loru si este obligatoriu in provincia nóstra metropolitana¹⁾.

Scopulu acestui esamenu este a) cá parochulu din insa-si marturisirea sponsiloru se se convinga: cá óre subverséza între densii ceva impedimentu ori ba. b) se se vedea cá óre posedu cunosciintiele de lipsa despre credintia scl. c) se se convinga preotulu si despre ace'a cá óre respectivii au maturitatea spirituala receruta, va se dica cá óre intielegu ponderositatea pasiului ce voescu a-lu face, suntu in chiar' cu scopulu, detorintiele si greutatile casatoriei.

Spre ajungerea scopului indegetatu in p. 1. preotulu va esaminá pre sponsi inaintea martoriloru (parintiloru) cu cari s'au prezentatu; dupa aceea deosebitu între patru ochi si in specie mai antâiu pre ponsa: intrebându: cá din bun'a voia si nesiliti de nimenea voescu a-se casatori? nu cumva a promisú unei a treia persóne cându-va casatoria? n'au cunosciintia despre esistintia cutarui impedimentu ce ar' ubversá între densii? scl.²⁾

Ceea ce privesce punctulu alu 2 deca preotulu ar' observá cá sponsii nu au cunosciintiele de lipsa este detoriu a-i instruí pana cându si-le voru insusi. Loculu esamenului este casa parochiala.

Detorinti'a de a-i esaminá incumbe parochului propriu alu sponsiloru (seu capelanului aceluia). Deca inse sponsii suntu din parochii deosebite, atunci fiacare se esaminéza prin parochulu seu; si in acestu casu parochulu sponsului debue se adevérsca prin atestatu indeplinirea esamenului inaintea parochului sponsei, care dupa datina vigenta in provincia nóstra este totu-odata preotu cununatoriu³⁾.

In dieces'a gr. cat. a Gherlei preotii suntu indetorati a duce Protocolu deosebitu despre esamenele aceste, prin const. sinodului diec. din 1882: *Prete tóte cele decurse si implinite dela incredintiare pana la cununia se duca de aci inainte Protocóle separate* (Const. II. p. 6).

Este de doritu fórté, cá fie-care preotu se -si faca astu-feliu de Protocolu seau Diariu legatu, si impartíndu-lu acél'a in rubrici anumite, se induca intr'insulu tóte cele intéplate dela sponsalii pana la

¹⁾ V. Decr. Conc. Prov. I. Titl. r. cap. IX pag. 97.

²⁾ E consultu cá preotulu odata pentru totu-de-a-un'a se -si formuleze intrebari acomodate. Cum se potu vede T. Budu »Indreptariu practicu pag. 125.

³⁾ In specie cea ce privesce dieces'a Gherlei acésta se si dispune in p. 6. Const. II a sinodului diecesanu din 1882.

cununia. Cu deosebire inse se se induca in acel'a chiar' rezultatul examenului conscientiosu alu sponsiloru in câtu privesce invoirea loru libera la casatoria. Nu se pôte escusá dela unu pecatu greu, comisu in contr'a detorintiei preotiesci, in contr'a sponsiloru si in contr'a binelui casatoriei acelu preotu, care nu -si da tóta silinti'a, cá se se convinga deplinu, inainte de cununia, despre invoirea libera a sponsiloru. — Câte casatorii nefericite, si procese matrimoniale sine fine, s'ar pôte incungiurá, deca preotulu ar' face destulu cu tóta conscientiositatea detorintiei sale in acésta privintia!

Rubricile acestui Diariu ori Protocolu alu sponsiloru ar pôte fi urmatoriile:

Nr. cur.	Num. si con. sponsiloru.	Etatea si relig. sponsiloru.	Loculu nas. si domiciliulu.	Numele parintiloru.	Ce documinte au?	Impedimentele eventuale?	Au cunoscutiile de lipsa.	Martorii cu cari seau prezentatu.	Declaratu-si-au ambi inv. lib. in modu nedubitaveru.	Cându s'au marturisitu si cunincatu.	Cându s'au indeplintu vesirile?	Observatiuni.

(va urmá)

Aplicarea s. Liturgie.

Cestiunea cealalta pentru noi mai practica este ace'a cá, deca preotulu este datoriu a aduce sacrificiu pentru poporenií sei, in ce mesura este aceasta detorintia, — seau de câte ori si in care dile e detoriu a face ace'a? Respectiv *care sunt acelea dile* intru cari parochulu este detoriu cá fructulu S. sacrificiu se-lu aplice *numai pentru poporu*, si nu -i este iertátu cá in acele dile se celebredie s. liturgia la intentiune privata?

Spre deslucirea cuvenita a acestei intrebari suntemu necesitati cá mai antaniu se consideramu *disciplin'a antiqua a oferirii daruriloru la s. liturgia, si disciplin'a oficiarei liturgiei proprie parochiale*, — de ore ce deslegarea intrebaréi puse in buna parte curge din datin'a ace'a liturgica antiqua.

Offerirea daruriloru sub decursulu celebrarei s. liturgie erá ace'a disciplina sacra antiqua intru carea in modu speciale se manifestá participarea poporului in fructulu sacrificiului offeritu, — Ace'a forma temeulu dreptului poporului credinciosu la fructele sacrificiului,

si a detorintiei celebrantelui de a aplicá acele fructe pentru poporulu care oferise.

Offerirea aceast'a se faceá asia, cá dupa ce s'ar' fi gatatu rogatiunea cea comuna pentru credintiosi, — si diaconulu ar' fi invitatu pre aceia la sarutarea cea sánta: acei credintiosi au adusu apoi darurile, care mai alesu au statu din primitiile creatiunei, adeca din pâne si vinu. Ceremoni'a aducerei dupa relatiuniile feliurite ale besericeoru erá diversa.

Destulu cá din darurile offerite diaconulu segregá cele necesaririe la celebrarea s. liturgie, preste care apoi sub decursulu s. liturgie Archiereulu ori preotulu cá si reprezentantele lui Christosu facandu rogatiune de multiamita, — si de consecrare, acele cá si unu sacrificiu l'a offeritu Tatalui cerscu pentru toti cei ce se-au adusu si pentru cari le-au adusu.

Dupa consacrarea acestoru daruri, toti offerentii s'au impartasitu din acele luandu cá si trupulu si sângele lui Jsusu Christosu.

Offerirea acést'a liturgica si impartasire eucharistica din darurile consacrate erau doue actiuni nedespartite asia in câtu cei ce nu s'a tienutu de comuniunea besericeí, ori pentru ceva pecatu, in semnu de pedépsa eráu eschisi din ace'a comuniune; aceia de o parte nu au potutu se aduca daruri, ori de au adusu acele nu se primescu¹⁾, éra de alta parte nu erau cuprinsi in acele rogaciuni comune ale besericeí care se aduceau la s. liturgia pentru cei ce oferescu, si ueci cá eráu admisi la s. impartasire.

Dreptu ace'a eschiderea ore carui-a dela offerirea daruriloru erá semnu eschiderei aceluia dela s. impartasire. Ceea ce se vede a fi fostu sórtea penitentiloru de gradulu alu IV, adeca acelora cari se numeau „Consistenti“ Acesti'a desi poteau fi de facia la s. liturgia si erau admisi la oratiune, dar' nu aveau dreptu de a aduce daruri, neci primí s. cunincatura.

Cu ce rigóre erá observata aceasta disciplina dovedescu fapte istorice. S. Gregoriu Naz. cá martoru oculariu enarédia, cá Imperatulu Valente cu ocasiunea unei calatorie venindu in Cesari'a (unde S. Vasiliu erá Episcopu) in serbatórea Botezului Domnului a venitu la beserica. Si cá se arete cá elu este credinciosu besericeí la tempulu oferirii daruriloru, si elu a adusu darurile sale la altariu. Diaconii inse darurile offerite de Imperatu nu le-au primitu si inca din cauza cá densulu erá adictu sectei Arianiloru si cá atare eschisu din comuniunea besericeí²⁾

Totu din acésta cauza lauda si S. Cyprianu pre acei diaconi cari nu au primitu darurile offerite de catra cei ce s'a lapedatu de drépta credintia³⁾

¹⁾ Const. Ap. I. IV. II. 6.

²⁾ Greg. Naz. Orat. 43 n. 52.

³⁾ Ep. 28.

E de însemnatu înse, că caus'a eschiderei din comuniunea besericeii nu a fostu ace'a, că cine-va nu a oferitu daruri, — ci din contra eschiderea acésta erá caus'a lipsirei dreptului de a poté oferí si a se cuminecá, cea ce se cunósce între altele din înfruntarea facuta de catra s. Cyprianu facia de acei avuti, cari desi nu ofereau daruri totusi se cuminecáu din darurile consacrate aduse prin cei mai seraci⁴⁾

Din ofertele de pâne si de vinu numai atáta se aduceá pre altariu cátu s'a recerutu pentru s. sacrificiu, — partea supraremasa înse se conservá parte pentru sustinerea clerului, (Benedictu XIV. De sinodu díoc. l. 5. c. 8. n.) parte pentru ajutarea seraciloru, orfaniloru, veduveloru.

Totu la acésta parte supraremasa se adaugeau si alte ofrande de ale credinciosiloru cá de es: oleu, temaia, struguri, gráu (care se poteau oferí sub s. liturgia) — lapte, miere, mancari si bani, ce trebuia se se oferedie înainte de s. liturgia la locuinti'a Episcopului ori a diaconului. — Mai eran inca darurile binefacatoriloru seu elemosynele adunate pentru cei seraci sustienuti de catra s. beserica, — care elemosyne se culegeau si afara de s. liturgia.

Din disciplin'a acésta antiqua a oferirei se cunósce că o parte însemnata a *offerteloru aduse* in naturalia serveá spre sustinerea clerului.

Modulu acest'a a sustinerei clerului in decursulu vecuriloru mai tardie a suferitu óresi-care-va modificare. Caus'a a fostu, că desi ofertele credinciosiloru nu au incetatu cu totul, dar' s'au imputienatu, dupa cum s'a fostu micioratu si zelulu credinciosiloru de a se cuminecá de câte ori erau de facia la s. liturgia. Afora de acést'a cam din véculu alu IV. besericele au capetatu donatiuni immobile, prin ce clerulu nu a fostu eschisivu avisatu la darurile credinciosiloru.

Nu numai atáta, fara chiar' facia de elementele si productele naturalia mai in ainte oferite s'a introdusu óresi care-va schimbare. Anume ace'a, că pre cându la începutu între darurile oferite precelau pânea si vinulu cá si elementele necesarie ale s. sacrificii; — cátra finea vécului alu 3. s'a introdusu datin'a, că mai înainte de s. liturgia s'a *inmanuatu celebrantelului ceva elemosyna* cu scopu că din acele se procure cele de lipsa pentru s. liturgia, éra cele supraremasa se le întórca spre sustinerea s'a si a seraciloru.

Elemosynele aceste inmanuate celebrantelului au adusu cu sene că pre cându la începutulu crestinetatei intentiunile împreunate cu darurile oferite de catra multimea credinciosiloru, numai intr'o unica jertfa s'au adusu si s'au recomandatú Tatalui cerescu: acum respectivii oferenti sengurateci au doritu cá amesuratu

daruriloru specialu oferite, s. sacrificiu se se celebredie la intentiunea loru speciala.

O atare oferire speciala dintru începutu s'a facutu asia dicandu numai pentru *cei chiamati*, despre ce cá despre o dispusetiune apostolica face amentire *Tertulianu*. Totu acest'a amintesce si despre commemorarea speciala la celebrarea s. liturgie a unei mueri mórté si a altei inca in vietia pentru care amendoue barbatulu respectivu a adusu daruri. „*Asia dara vei stá in aintea Domnului cu atáte muieri, câte commemoredi in rogatiune, si vei offeri pentru doue, si prin preotu vei recomandá pre ambele*”¹⁾

Si fiendu-cá atari commemorari aveau de base mai alesu cereri private, pentru ace'a si darurile pentru acele sacrificia nu se aduceau de catra credinciosi, ci prin neamurile ori cei de aprópe a celoru ce se comemorau. Acést'a e caus'a că unde *Tertulianu* vorbesce despre offertulu barbatului mai susu amintitu dice că sacrificiulu e acelu barbatu, pentru-cá elu a adusu darurile si a lasatu a se celebrá s. liturgia pentru soci'a s'a repausata²⁾.

Si cá se ne reintórcemu la elemosynele oferite celebrantelului mai înainte de începerea s. liturgie, — vá fi se însemnamu cumcá acele au statu nu numai in producte naturale, fara si in alte donatiuni, — si in specie in bani, ce se poté statorí mai alesu referitoriul la s. liturgia celebrata pentru cei repausati, de orace la aceste liturgie in unele locuri nu erá datina cá cei de facia se se cuminece, prin urmare nu erá lipsa de atáte offerte in pâne si vinu, fara in locurile acestoru daruri s'au datu si bani. Pana ce sustinerea clerului erá comuna, ebanii aceia s'au pusu intr'unu locu comunu, si nu s da separatú cá si adi.

Exemple de acés'a elemosyna constatatoria in bani si data pentru oferirea s. sacrificii, se afla deja in véculu alu IV-le.

Epiphaniu amintesce in cartea scrisa contra ereticiloru că unu anumitu Rabbi dupa ce ar' fi primitu botezulu, episcopului botezatoriu i-a datu o suma de bani dicandu-i: „*oferesce pentru mine*“ *προσφερε ύπερ εμου* cea ce însemna ada sacrificiu pentru mine¹⁾. Despre renumitul beliduce *Belisariu* (517) se dice că ar' fi depusu unu capitalu anumitu cá la diu'a mortei bravului soldatu Joanu Armeniu in totu anulu se se celebreze s. liturgi'a²⁾. Imperatul *Justinianu* prin lege a demandatu preotiloru că in besericele concrediute loru cu acuretate se inplinesca servitiulu diviniu, deoarece aceia cari pentru binele comunu au edificatu beserici

¹⁾ De ex hort. cast. c. 11, — cfr. De corona nihil. c. 3.

²⁾ Dr. Franz Probst. »Liturgie der ersten 3 Jährhung p. 377

¹⁾ Cf. s. Chrys. care dice »Neque putemus nobis satis esse ad salutem si postquam viduas et pupillos expoliavimus, poculum aureum et gemmis ornatum mensae offeramus. Num si vis hoc sacrificium honorare animam offer, ob quam Christus immolatus est Hom. 50 in Math. 3 T. VII p. 508.

²⁾ De bello vandalico l. 3.

⁴⁾ De oper. et elemosyna.

pentru acea au lasatu averile lor, cá se se celebredie s. liturgia¹⁾.

Patriarchulu Alexandriei *Joanu Postelniculu* (610) asemene a primitu ofertulu de bani datu de catra unu parinte cu scopu cá pentru fericit'a reintorcere a fiului seu se se celebredie s. liturgia²⁾.

Ce urmédia din tote acestea? Ace'a cá ofertele de bani cunoscute adi sub numire de *stipendia liturgice*, in essintia nu suntu decatu ofertele acele pie, care in vechime au statu in *naturalia*, — mai tardiu in *elemosyne*. Precum adeca credintiosii cei mai vechi au adusu daruri cá prin oferirea sacrificiului comunu intentiunile totoruru se se recomende Tatalui cerescu, — si precum mai tardiu elemosynele constatorie in *naturalia* si bani s'au datu celebrantelui cu scopu cá prin oferirea sacrificiului si recitarea numelui loru din tabel'a oferentiloru, densii cu intentiunile loru private se iée parte la acelu sacrificiu: totu asia dau si adi credintiosii preotului *naturalia*, dara mai vertosu bani cá la intentiunea loru privata se oferiedie s. sacrificiu si prin acea oferire se iée parte la acelu sacrificiu.

Cee'a ce adeca in tempurile prime s'a numitu „*oblature*“ acea mai tardiu s'a numitu „*elemosyna*“ si adi se numesce „*stipendiu*“. In esentia tote convinu numai coloritul esternu s'a schimbatu. In beserica antiqua oferirea *naturalieloruru* s'au consideratu cá o jertfa adusa lui Domnedieu. Din acele oferte o parte segregata mai antaiu s'a consacratu in trupulu si sangele lui Isusu Christosu apoi acea parte consacrata spre insemnarea unirei credinciosiloru cu Christosu si a legaturei de comuniune cu beserica, s'a impartitu credintiosiloru. Partea cea supraremasa din acele oferte s'a consideratu cá si data de catra Domnedieu spre sustinerea preotimei si a seraciloru. Si chiaru acést'a e caus'a la acea cumcá pre acele tempuri ofertele s'au facutu la altariu.

Cam din véculu alu 4-le a inceputu a prevalá princípulu contribuirei la sustinerea clerului si prin trensulu a seraciloru. Pentru acea si ofertele date cu intentiunea celebrarei s. liturgie au capetatu numire de *elemosyna* cea ce in mesura mare nu s'a mai adusu la altariu fora s'a datu afara de s. liturgia. Acést'a datina a ténutu pana ce bunulu beserice si alu seraciloru erá comunu.

In tempurile mai tardie inse candu acele bunuri s'au despartitu de catra olalta si au devenitu sub administrare separata, — ofertele date preotului in *naturalia* ori in bani au capetatu numire de *stipendiu*, adeca ofertu datu in deosebu pentru sustinerea preotului³⁾.
(Va urmá.)

¹⁾ Ex lege 42 §. 10 Cod. de Episc. et Cleric.

²⁾ Cf. Ant. Jos. Binterim »Denkwürdigkeiten« T. IV pars. 3 p. 378—383.

³⁾ J. Fessler »Die abgeschafte Feiertage« Innsbruck 1860 p. 55.

Notitie bibliografice.

3. In legatura cu cartea lui de Castro, mai multu cá o curiositate voimu se estragemu din opulu lui *Joanu Ev. Martinov* S. I., rusu de origine, *Annus ecclesiasticus graeco-slavus*, Bruxell. 1863. cea ce scrie referitoriu la cartile besericesci romane. Impartindu adeca la pag. 1 *cartile slavice*¹⁾, cá a patr'a familia a acestor'a pune²⁾ celea romanesci, cu acestea cuvinte: „IV Valachica (familia), que tamen cum Kioviensi plane convenire videtur, si iudicium ferendum sit ex Menaeis februarii bibliothecae Ossolianae, anno 1492 scriptis, et ex Kalendario anni 1801“, cea ce dupa cum scia, nu despre tote cartile nostre rituali se pote dice, primindu noi si din originalulu grecescu³⁾.

4. Der Index der verbotener Bücher, von Dr. Fr. H. Reusch, tom. I Bonn 1883; tom. II ib. 1885.

Fr. Reusch e unu nume respectatu in lumea científica. Eruditiunea-i vasta totudeamna scie se o impreune in scrierile s'ale cu o precisiune si chiaritate admirabila. La anulu 1859 a edatu *Lehrbuch d. Einleitung in d. alt. Testament* (Freiburg in Brigs.), — o introducere in testamentulu vechiu precatu de scurta, pre atatu de practica; pana acum a ajunsu 6 editiuni. In 1862 totu la Freiburg a scosu de sub tipariu *Bibel und Natur*, — *Vorlesungen über d. mosaische Urgeschichte*, primite pretotindenea cu cea mai mare lauda⁴⁾ Dela anulu 1866 incoce a inceputu a redactá *Theologisches Literaturblatt* (Bonn), foia pentru critic'a científica besericesca⁵⁾, despre care pana si inimicii au fostu siliti se marturisésca cá stá pre nivelulu, pre care nici o foia critica n'a statu inaintea ei. Dorere cá redactorulu Reusch la anulu 1870 a defectiunatu la sect'a catoliciloru vechi (seau mai bine disu, a noiloru protestanti), din a caroru „comunitate oficioasa“ inse la anulu 1878 a repasitu⁶⁾, remanendu totusi si mai incolo vetero-catolicu.

Cá sectariu scrie si opulu, despre care ne am propusu a vorbi: *Indicele cartiloru oprite*. Acestu opu dá istori'a censurei cartiloru; esplica insemnatarea ei, si ne spune pre scurtu causele, pentru care s. M. Beserica a introdusu censur'a⁷⁾.

Continentulu *Indicelui* se imparte in 3 clase si inca dupa norm'a *indicelui* edatu la anulu 1550 sub Paul IV la

¹⁾ Pag. 1. libri slavici, . . . qui dividi possunt in 4 familias: I. Bulgarica, II. Russica, III. Serbica, IV. Valachica.

²⁾ Pag. 2.

³⁾ Acestu opu almintrea e forte pretiosu pentru hagiologi'a greco-slava; cf. Nilles, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae*, tom. I. pag. XXVII si 414; tom. II. pag. 99, 124 etc. E cuprinsu in *Acta Sanctorum*, tom. XI. Octobre ed. Palmé in Paris. Er' separatu a aparutu precum s'a amentita in textu, si se afla in bibliotec'a universitateri de Pest'a.

⁴⁾ A aparutu dupa editiunea a III si in traducere magiara la Pest'a. In ed. III cu privire la creatiunea de 6 zile (hexaëmeron) e de teori'a *concordistica*; dar' in ed. IV (Fr. 1877) primisce teori'a *idealistica* sen *logica*, dupa Michelis. primulu idealistu sistematicu intru esplicarea hexaëmeronului; vedi in *Natur und Offenbarung*, tom. I. an. 1855.

⁵⁾ In prim'a linia pentru literatur'a biblica, fora inse cá se neglige cealalte ramuri ale literaturii teologice. In acést'a foia — pre 12 ani. cati ni suntu enunoscuti — se afla multime de notitie si date referitoare la beserica orientala.

⁶⁾ Din cauza cá radicalii acestei secte, in adunarea a V din 1878 cu majoritate de voturi au enunziatu cá »ordurile mai mari nu sunt impediment matrimonialu«, in contra carei'a decisiuni Reusch, Langen, Menzel si Friedrich au reclamatu. inse in zadaru; totu acestia in frunte cu Reusch, s'au opusu la anulu 1876 reformarei liturgice, intentiunade de radicali. V. Kapaics, *Fgyetemes egyháztörténelem*, Agri'a tom. III. 1889 pag. 747.

⁷⁾ Vedi mai pre largu iucatu pentru dreptulu, cu carele se opresce cetirea cartiloru prave credintiosiloru, Müller Ern., *Theologia Moralis*, tom. II ed. 4 Vien'a 1884 pag. 47 si urm.

Rom'ia, in care la fia-care litera sunt insirati I. scriitorii ale caroru opuri complete sunt a se privi de „oprite“, — cari de atunci de comunu vinu sub numele de „autori de clas'a prima“; II scrieri singuratiche, aparute sub numele autoriului, si in fine III scrieri anonome; si respective se imparte dupa norm'a acelu'i a publicatu de catra Alesandru VII la anulu 1664, unde numai acea stramutare s'a facutu ca pana candu in Indicele din 1550 la fia-care litera clasele erau osebite, acum celea trei clase s'au unitu intru unicu alfabetu.

Tractandu despre Indice, Reusch e destulu de moderatu in observatiunile si deductiunile s'ale; unde si-da parerea seau judecat'a, cu pucine eseptiuni e justu in apretierea procedurii besericeii catolice. Preste totu nu-i preocupatu; nu da in drept'a si in steng'a precum facu unii, care nici umbr'a scientiei lui Reusch nu o au, ci se moderéza si judeca seriosu, cum se cuvine omului scientiei. Vedi spre es. moderatiunea lui, candu vorbesce despre Galilei, in tomulu II la pag. 394—400¹⁾.

Un'a amu fi doritu, ca se nu para a atacá indirecte, ca se nu fia cumulat in vre-o doue locuri date, fapte, observatiuni straine pro si contra un'a preste alt'a, caci acestea adunate asia la unu locu, fora neci unu comentariu, lu-silescu pre cetitoriu a-si face elu deductiunile si a-si forma judecata despre lucrulu cestiunatu, care judecata — pucini cetitori cunsocandu impregiarile si motivele retacute de Reusch — pote se fia in defavorulu adeverului.

Pote se remana in draga voia si cate o observatiune, cum e acea dela pag. 1050 a tomulu II. „Die Gelehrten des Index... si de la pag. 424 a acelu'i a-si tomu, vorbindu despre condamnarea editiunei a II a epistolei lui Tom'a Smith.

In tomulu I despre teologii greci e vorba la pag. 274, 285 (III 1), 511, 514, 556 si pre scurtu mai in vre-o cateva locuri. Pucini dintre greci sunt in indice²⁾, si anume in clas'a I numai Leo Achrydanus si Marcus Ephesius; in a II Nilus Thessalonicensis, Laonicus Chalcondylas si Teodorus Prodromus; cu „caute lege“ suntem reflectati la Gregor. Palama, Gerg. Pisida si Balsamon³⁾.

La pag. 274 ni se spune cum-ca din evulu mediu sunt in indice dintre teologii greci Marcus Ephesius, Nicolaos Cabasila si Nilus Thessalonicensis, si inca la inceputu fura toti trei in clas'a I, acum inse numai Marcus Ephesius⁴⁾, cu tote ca adauge Reusch, „gerade er als Schiffsteller der unbedeutendste unter den dreien ist“. Dela Nic. Cabasila tiparitu a aparutu „Compendiosa interpretatio in divinum sacrificium“, latinesce de G. Hervetus⁵⁾, Venet. 1548, din care opu cap. 29 si 30 (unde e vorba despre contraversia de consecratiune) dupa admonitiunea indicelui „caute lege“; despre care capitle si Bellarmin dice la Reusch I 274 ca „omnino expungenda essent, vel cautissime legenda“.

¹⁾ Cu cestiunea »Galilei« Reusch s'a ocupatu forte multu si in *Theol. Literaturblatt* amentitu mai susu, a adunatu multu materialu, de si precum irsamna H. Grisar in *Zeitschrift für kath. Theologie* din Insbruk, an. II 1878 pag. 69—70 in nota, 90 si 697 in acést'a privintia in multe retacesce.

²⁾ Dintre care catolici aia unulu seu doi. La impregiarca ca preste totu, forte pucini orientali sunt in indice, si Reusch ne face atenti atatu in tom. I. pag. 511, catu si in alu II pag. 145 si 1028. Care pote se fia caus'a? pote ca nu s'au prea ocupatu cu opurile loru, caci acea ca n'ar' fi aflatu in ele nemicu de censuratu atunci, candu atatea opuri ale teologiloru catolici au fostu notate, nu potemu presupune.

³⁾ Vedi Reuses, pag. 511.

⁴⁾ V. mai susu.

⁵⁾ Despre care vedi II. Hurter S. I., *Nomenclator literarius recentioris theologiae catholicae* tom. I Oe uiponte 1871—1873, pag. 127 si 127—128 not'a 3.

In tomulu II despre beseric'a orientala e amentire la pag. 145—148, 216, 423, 985 si 1028. Dintre mai multi autori orientali pusi in indice, suntu memorati Barlaamus si Sgiropulos, era din seclulu XVII Cyrillus Lukaris, Nektarius, Philippus Cyprius si unitulu Joanu B. Catumsyritus¹⁾, Theoph. Prokopowicz A. Eppi, Christ. orth. teologia 1773 — 1775; Tractatus de processione Spiritus Sancti, 1772 etc. nu suntu in indice; precum neci opurile orientale critisate in *La civiltà cattolica* II, 5, 167; II, 6, 423 si IX, 7, 190. (Va urmá).
Dr. Felicianu Branu.

Acte istorice.

Petru Paulu Aronu de Bistr'a

óre candu episcopu románu unitu in Transilvani'a.

V.

Mortea episcopulu Petru Paulu Aronu s'a intemplatu intre semne demne de memoria, ca-ci tocma in or'a acea, candu pielea si osele lui venerande ajunsera la Blasiu, — ca-ci numai acele mai remasera pre elu, — in beseric'a *metropolitana* a asudatu pieptulu Precuratei Vergure, si la 23. Martiu candu s'a celebratu liturgi'a funebrele pentru elu — espusu fiendu si trupulu lui totu acea-si icona a Precuratei vergure a versatu multe lacrimi din ambii ochi spre nimirea tuturoru asistentiloru; e de notatu inca si o alta impregiarare, ca manile si tote membrele lui inca si dupa doue septemani nu s'au datu coruptiunei ci erau flesibile ca aceluorvii spre uimirea tuturoru; langa dinsulu s'a aflatu si unu ciliciu.

Ciliciulu, caten'a acést'a de fieru si adi se pastreza in museulu gimnasiulu dela Blasiu.

Totu calugarulu Filoteu László cu datulu 23. Juniu 1764 asemene scrie in relatiunea ce o face la Primatele Ungariei, in care afara de diece martori oculari, cari au vediutu icon'a Precuratei vergure versandu lacrimi mai amintesce si alti martori cari vediura lacremele remase pre icon'a Precuratei vergure si intre acestia insira si pre episcopulu latinu din Transilvani'a L. B. Bajtay dinpreuna cu Archidiaconii si Plebanii sei.²⁾

Episcopulu de b. m. Atanasiu Rednicu in actulu seu oficiosu de dtto 24. Juniu 1764. ce se vá publicá mai la vale, catra acestea mai adauge, ca multi, cari nu de multu au parasitu sánt'a unire, vediendu semnele aceste estra-ordinarie, au fostu cuprinsi de admirare mare si de nou au primitu sánt'a unire.

Dupa tote aceste ni se pare, ca espresiunea acee'a alui Samuilu Clain „se dice“ ca icon'a ar' fi plánsu,³⁾ nu este corecta, ca-ci in cutare-va modu

¹⁾ Vedi Reusch t. II pag. 145, era opurile damnate pag. 146—148. Pichler, Über die Kirchl. Trennung, inca e in indice. (§. 153.)

²⁾ N. Nilles symbolae pag. 628.

³⁾ Vedi acte si fragmente pag. 111. si 114,

trage la indoiéla o fapta istorica, ce ómeni demni de credintia cu juramentu au marturisu¹⁾.

Curtea imparatésca audíndu despre mortea miraculosa a piului Episcopu Petru P. Aaronu n'a intardiatu a cercá pre calugarii din monastirea sánteii Treimi, cá icon'a ace'a se o duca la Vien'a; ²⁾ calugarii, cá fii credintiosi ai bunei nostre Imperatése, au alesu doi calugari, cari dusera icon'a la Vien'a.

Piulu nostru Episcopu Petru P. Aaronu pre lángha exercitiile aceste devote s'a mai ocupatu si cu alte lucruri demne de unu Episcopu, anume a scrisu trei opuri totu pentru latírea sánteii uniri; doue in limb'a latina si unulu in limb'a romana ³⁾.

Aceste ar' fi asia dara ce atingu biografi'a celui mai piu episcopu románu unitu, care a ocupatu ore cându catedr'a episcopesca de Alb'a-Julí'a si Fagarasiu, care a intemeiatu Seminariulu teologicu din Blasiu, care a pusu basea la beneficiulu de páne si generatiunea presinte neci díu'a aniversaria a mortii sale nu o celebreza, pre cându eu din parte-mi dupa cele susu espuse sum de ace'a convingere, cá piulu Episcopu acést'a aducere aminte de elu o ar' meritá; credu mai departe si acea, cá rogatiunile acelor'a, cari cu credintia se adreseza la dinsulu, nu aru fi inzadarnice, cáci deca atotu puterniculu a premaritu si in lumea acést'a pre multi dintre servitorii sei credinciosi, de securu nu va lasá in tempu indelungatu, cá piulu nostru Episcopu Petru P. Aaronu se nu fia insiratu celu pucinu iutre cei beatificati.

Oradea mare 3. Oct. 1889

Dr. Joaniu Ardeleanu,

profesoru censuratu si preotu alu diecesei gr. cat. de Oradea mare.

Acte referitorie la mortea piului episcopu P. Paulu Aronu.

Em-mi e Rev-mi Prencipi Sig-ri Patroni Benignissimi.

Doppo che tornai io dalle Sagre Missioni in fine delle vacanze scolastiche dalle parti remotissime di questa Diocesi, uscii anche l' Illmo Monsigr Aaron per piu soddisfar al suo dovere alla visita Pastorale, ma doppo tanti travagli ch'ebbe d'undici anni ed altri tanti giorni, in questa Chiesa cosi tribolata, ora appunto quando ad meliora inclinabant ferme omnia, e poteva avere un poco di consolazione, fu chiamato a vita migliore alli 10. di Marzo d'essa Visita Pastorale da Nagy-Bánya; ma con notabili segni di memoria degni, poichè in quel medemo tempo nel quale furono arrivate le sue ossa venerande e pelle, che sole erano restate in esso, qui al termine, ha sudato il petto della

¹⁾ N. Nilles Symbolae pars. II. pag. 628.

²⁾ N. Nilles. Symbolae pag. 605.

1. ³⁾ Epistolam consolatoriam, ex divinitus inspiratis scripturis, ad tempus tribulationum pro sui gregis utilitate collectam.

2. Definitionem et exordium S. oecumenicae Synodi Florentinae.

3. Institutiones doctrinae christianae (valachice).

Madonna Sma in questa Chiesa Metropolitana, ed alli 23 di Marzo mentre si celebrava la S. Messa, quella medema imagine della Vergine S-ma ha versato d'amendue occhi copiose lagrime al stupore di tutti li adstanti essendo anche l'ottimo Presule esposto, di piu le mani ed altri membri di lui, doppo due settimane eziam che l'abbiamo tenuto esposto senza corrompersi niente, erano flessibili siccome ai vivi stupendosi tutti i miranti, un cilizio punturoso anche han trovato intorno d'esso, queste brevemente per notizia di V-re Emze.

Ma essendo questa Chiesa ancora assai agitata, nè puol restare per molto tempo senza notabile detrimento senza un degno Pastore, il quale secondo il Prencipe degli Apostoli, forma factus gregis ex animo, deve essere siccome era veramente il piamente defonto, tale spero nel Sig-re, come tutti i conscienziosi l'abbiamo sperimentato, sarebbe il Rmo P. Atanasio Rednik Generale Vicario di questa Diocesi, uomo di tutte le parti perfetto, le di cui virtù non solamente esso il defonto nel Sig-re nostro Vescovo si sforzava di imitarle, ma eziam li altri ad imitar l'esortava; e tutti li suoi affari non intrinseci soli, ma anche estrinseci al piu con esso comunicava.

Scrivendo io zelante del commun bene per il sprono di conscienza in particular di questa persona, lascio al profondo sapere di V. E. acciò non resti questa Chiesa per longo tempo con gran suo detrimento senza Pastore mentre mi dico per sempre di

V. E.

Balásfalva 30. Marzo 1764.

Ul-mo Dev-mo Ob-mo Servo

P. Filoteo László m. p.

del ord. di S. Basilio Ecclesiarcha.

(Archiv. di Propaganda Fide).

„Quod demandatum in secundis Vestrae Celsitudinis literis intuitu lacrymantis Beatissimae Matris iconis relationem attinet, ego negotium isthoc ecclesiarchae nostro, cui similia disquirere imprimis incumbit, ex asse quantum fueri posset pervestigandum et annotandum commisi; desuper factam postea relationem his acclusam Vestrae Celsitudini humillime submitto et praesento, quaeque in ea de me, et de episcopalibus idem refert Religiosis, ea et ipse ultro verissima esse assentior et confiteor; caeterorum quoque, quos ibidem describit, hic apud nos retentae attestations, ab ipsis in ea relata ad verbum confirmant; caeterum signis illis extraordinariis quae in imagine Beatissimae Matris, et corpore pie defuncti hic ea occasione **cuncti conspeximus**, et ipsi qui nuper a S. Unione defecerunt, tanto perculti sunt stupore, ut plurimi ipsorum jam longe aliter de S. Unione et pie defuncto sentire incipient“.

At. Rednik.

Sciri personali.

Aureliu P. Bota fostu cancelistu metropolitanu este denumitu de revisoru alu ratiuniloru besericesci si scolastice la esactoratulul archidiecesanu din locu.

Danila Popu teologu de anulu alu III in seminariulu teologicu din locu in urm'a morbului seu de peptu, provediutu cu ss. sacramento, in etate de 23 ani a repausatu in 10 Ianuariu a. c., si in 11 Jan. la 3 ore p. m. petrecutu de colegii sei cu indatinatele ceremonii besericesci, s'a asediatu spre repausu eternu in cemeteriulu parochialu din locu.

Partea școlastică.

Nr. 680 — 1889.

Circularin

atru tote eforiile și toti invetiatorii școleloru granitiereseci.

(Continuare).

La Racovița în cl. I (desp. I, II și III) sem. I se tractăza numai 4 obiecte de școlă, 4 animale domestice, 3 animale selbatice și 4 minerale. Longimetri'a: liniile drepte, oris. perp. și paralele. Dar' nici o plantă; și acestu materialu figurăza și în conspectulu de pre sem. II. Ce pecatu!! Aici sunt și copii în etate de 10 ani.

În Cugierin, clas'a de fete, desp. I. sem. I., se propun numai: „cartea, tabliti'a, cret'a, tabl'a, lineă și mės'a“. Chiar' numai 6 obiecte!

În Vaida-Recea, sem. I cl. I. „Primirea în școlă etc. . . și animalele domestice“, e materialu prea pucinu în asemănare cu celu parcursu la alte școle în condițiuni mai pucinu avantajoase s. e. la Copacelu, care e școlă numai cu 3 invetiatori și invetiatoriulu adj. are a propune la celu pucinu 2 despartieminte și nu numai la Unulu, că în Recea.

În Tohanulu vechiu, cl. I desp. II., sem. II numai până la „privirea plantelor de gradina“, nici campulu, atmosfer'a, tari'a etc., e prea pucinu, pentru-că chiar' și la unele școle cu unu singuru invetiatoriu s'a parcursu cu desp. II întregu manualulu de Borgovanu.

La Hatiegu inv. Sanzianu, după ce la intuițiune a insiratu, cum numai se pote de bine, materialulu tractatu, apoi mai induce și la rubricile altoru obiecte, pr. geografia, constituițiunea patriei, istori'a naturală și fisică, materialulu respectivu, ce apartiene acestoru obiecte și care a fostu deja insiratu și la intuițiune. Nici asiă e corectu. Eră de ajunsu cu specificarea materiei la rubric'a invetiamentulu intuitivu.

Impregiurarea, că în tractarea acestui obiectu nu intalnimu multe defecte, noi o atribuim, în mare parte, și opului escelentu a-lui Borgovanu, care studiatu cum se cade și propusu după îndrumările practice, ce se dau acolo, tote de a gata, ne garantăza unu succesu din cele mai bune.

Dar' înainte de a trece la altu obiectu, se ne oprim pucinu și la o alta impregiurare, ce privește invetiamentulu intuitivu.

Aflam în conspectele despre materi'a propusă, că la unele școle s'au facutu încercări de a se tractă invetiamentulu intuitivu în limb'a română, paralelu cu celu din limb'a magiara, cum cere planulu de invetiamentu, pr. la Hatiegu. Tientiari etc. și în conspectele despre materi'a propusă, se induce îndată după invetiamentulu intuitivu în l. română celu în l. magiara, precum s'a facutu și la Copacelu în cl. I. etc.

Da! Intuițiunea magiara, adică conversatiunea, precum și cetitul, scrisulu, apoi gramatic'a, și traducerea, sunt de a se împreună, pre câtu se pote cu l. română, pentru-că numai pre bas'a acesteia se potu invetiă mai cu succesu. Apoi și cartile de N. Putnoky, aprobate de inaltulu ministeriu de culte și instructiune și introduse în școlele năstre, sunt astu-feliu întocmite, încâtu pre bas'a lor se potu predă atâtu cetitul și scrisulu (ortografi'a, caligrafi'a, scrierea după dictatu, stilulu), câtu și gramatic'a și traducerea, apoi

modulu de conversatiune și prin poesii, desteritateă memoriei și a declamatiunei. Numai câtu, deca au indusu în conspectu intuițiunea magiara după cea română, apoi ar' fi fostu consecutiunea a induce astu-feliu îndată după cetitul romănu și pre celu magiaru, asemenea la scrisu etc. cea ce nu s'a facutu.

Deci, pentru uniformitate, la rubric'a conspectulu — limb'a magiara — se se specifică materialulu înțatu că intuițiune, cetire și scriere, gramatică etc. pr. s. e. a facutu inv. dirig. din Orlatu, care specifică astu-feliu materialulu pre sem. I alu an. școl. espiratu:

„Cetirea Cl. III. S'a cetitu din abc. mag. de N. Putnoky dela pagin'a I-ma până inclusive 25.

Acestu materialu s'a și tradusu și parte s'a decopiatu parte s'a scrisu după dictatu“.

Cl. IV. S'a cetitu din legendariulu de N. Putnoky dela începutu până la pag. 25 inclusive.

O parte din acestu materialu s'a scrisu după dictatu altulu caligrafice (decopiere), altulu din memoria și totu materialulu s'a și tradusu (din rom. în ung. și vice-versa); împreunanduse și regulile gramaticale și ortografice, ce occuru“.

„Intuițiune. Cl. III și IV. Materialulu cetitu și tradusu s'a deprinsu după potința și în conversatiune“.

În fine amintim pentru cei ce au tractatu intuițiunea de Borgovanu și în an. III de școlă etc., că acestu manualu e de a se predă numai în cei dintâiu doi ani de școlă.

b) Cetitul.

Acestu obiectu de o importanță principală, atâtu în ce privește procesulu didacticu, în tractarea diferiteloru specii de literatură, ce conținu abecedariulu și legendariulu, câtu și în privința alegerei materialulu tractatu, chiar' și acum mai lasă multu de doritu.

Înainte de tote am cerutu și ceremu cu totu de a dînsulu, că și din aceste manuale se se face planu specialu de invetiamentu, că se se știe pre anu, semestru, lună, septemana și ore, câtu e de a se propune; apoi am pretinsu și nu vomu încetă a pretinde, că bucatile de lectură se se tracteze, tote de-a rândulu, cum cere didactic'a și metodic'a, pentru-că numai asiă procedîndu, vomu poté face bunu cetitori, vomu potea cultivă totu odată pre acestia prin materialulu tractatu din acestu obiectu și vomu desvoltă mai cu înlesnire gustulu de cetire în poporu.

După modulu înșe, cum vedem indusu materialulu în conspectele despre materi'a propusă în sem. I și II alu an. școl. espiratu, nu prea potemu fi multiamiti în specialu cu alegerea materialulu tractatu atâtu din abc. câtu și din legendariu. Asia:

În conspectulu dela Vetielu, atâtu în sem. I, câtu și în II, materi'a tractată bienieloru II și III nu se specifică.

În Spînu desp. III, (superioru) sem. I, până la pag. 234 din legendariu, e prea multu materialu; de asemenea în sem. II cartea întréga. Din acéș'a cauză — și mai potu fi și altele — cum dice comisariulu de esamenu: „cetitu logicu și esteticu se audiă la pucini copii“.

De totu prea multu materialu s'a tractatu și la Riu-albu și la Baru-mare. Er' la Cârjiti în sem. I, desp. III

si IV au cetitu din legend. de I. Popescu numai 16 bucati si au memorisatu 8 poesiore, de abia o sectiune, cea ce e prea pucinu materialu pentru unu semestru si nu se spune nice, cari bucati s'au cetitu si memorisatu.

La Racoviti'a in cl. I, sem. I, desp. I si II pana la pag. 16 din abc., ér' cu desp. III pana la pag. 31. Apoi in sem. II cu desp. I si II totu pana la pag. 16 er' cu III pana la pag. 28. Prin urnare regresu forte condannabilu in sem. II, facia de sem. I.

Apoi invetiati. dirig. de aici in sem. II trece câtiva copii din clas'a I in clas'a s'a si introduce si abecedariulu care in sem. I nu l'a avutu.

In Cugieriu cl. III si IV, sem. II, se tractéza intregu legendariulu; cea ce domnulu Munteanu ar' trebui se scie cá nu se póte.

Reu e impartitu materialulu si la Jin'a in clas'a I, desp. I sem. I, unde se iau numai 7 litere si cu desp. II numai la pag. 19. Nice la o scóla, chiar' nice la cele cu unu sênguru invetiatoriu, nu s'a tractatu asia pucinu materialu in unu semestru.

Invetatoriulu secundariu Lazaru, desp. I din clas'a II sem. I i tractéza abecedariulu, cu tote cá aici ar' trebui se fia introdusu legendariulu. Dar' cu atátu mai bine alege materialulu pentru desp. II asia precum mai bine n'amu intalnitu la nice un'a din scólele nostre. Dênsulu tractéza unu cuantu potrivit de bucati din tote sectiunile cartii de lectura. O potrivita alegere face si inv. dirig. de acolo in ambe semestrele.

In Voit'a cl. I desp. I se dice cá s'au tractatu 9 litere, apoi s'a cetitu pana la pag. 17 din abc. Cum de se tractéza numai 9 litere si se cetescu tote literile?

In clas'a superiora se dice, cá „s'au peroratu unele poesii a comodate“, dar' cari anume, nu se spune, desi ar' trebui se se citeze. Altu-cum tote poesiile din carte suntu bune, instructive si acomodate.

In Lis'a cl. desp. sup., apoi la Vaida-Recea sem. I desp. sup., 7 sectiuni; érași e prea multu materialu.

Buna alegere, dupa anutempuri, se face la Copacelu si la Orlatu in clasele superioare de baieti, precum si la Margineni, scóla numai cu 2 invetiatori, pana la pag. 17. Dlu Timariu ar' trebui se fia mai conscientiosu!

In clas'a superioara in sem. I, pana la pag. 220 si in II pana in fine, e prea multu materialu; la repetenti inse „ici colea câte o bucata“, nu e cum trebuie.

In Tohanulu vechiu cl. II desp. II, sem. II s'a cetitu pana la pag. 75 din abc si apoi „s'au cetitu si din alte abecedare spre evitarea invetiarei de rostu“. Pentru ce nu s'a cetitu din legendariu, deca s'a finitu cu abecedariulu?

In Tientiari se specifica forte bine materialulu in sem. I si II, atátu in cl. I, câtu si in II; ér' in III nu se specifica de locu in ambe semestrele, ci se dice simplu in semestrulu I: „Cetirea mai multoru bucati mecanice, logice si gramaticale din... etc.“ Bucati mecanice, logice si gramaticale cine a mai vediutu? Apoi altu-cum in clas'a superiora nice nu mai póte fi vorb'a de cetire mecanica. La repetenti se dice: „S'a cetitu mecanicu, logicu si gramaticalu“, ér' e espresiune rea. Mai bine erá: „S'au cetitu in módu logicu (si esteticu) urmatoriile (piese, capete sectiuni) si apoi s'au tractatu si din punctu de vedere: (logicu), gramaticalu (ortograficu si stilisticu); ér' poesiile... s'au memorisatu si declamatu“.

Precum se póte deci vede, si nunai din citatele de susu, invetatorií nostri nu suntu inca multi in chiar' cu impartirea materialulu de cetire. Se cercamu asia dara din nou a ne intielege!

Intentiunea autorului, cându a facutu „Aatâ'a carte de lectura si invetiatura“ a fostu: cá acestu materialu se se percunga in unu anu de scóla.

Si acést'a intentiune s'ar' si pote realisá, deca s. e. noi am avé scóle cu câte 6 invetiatori, unde fia-care se aiba copii numai din unu anu de scóla; ér' frecventarea se fia asia de regulata in intregu anulu scolasticu, cá si la orasia. Dar' in starea, in care ne aflamu noi, acést'a nu se pote.

Noi am fostu deci multiamiti si vomu fi si pre venitoriu, deca „antâ'a carte“ se tractéza in cei dintai doi ani de scóla, atátu in scólele nostre cu 3 si cu 2 invetiatori, câtu si in cele cu unu singuru invetiatoriu.

„A dou'a carte“... cum dice insusi auctorulu in prefatia, este destinata pentru doi ani de scóla.

Asia ar' fi, cându impregiurarile nostre nefavorabile. pr. cercetarea neregulata a scólei, multimea despartimenteloru etc., nu ni-ar' pune atâtea piedeci.

Dupa esperintiele, câte se facu din partea invetatorilor nostri, acum de 14 ani cu acést'a carte, vedemu cá materialulu ajunge, chiar' si la scólele cu câte 3 invetiatori pentru toti anii de scóla si chiar' si in cursurile de repetitiune; pentru-cá, nici chiar' in aceste cursuri, n'am datu undeva de noutatea surprindietore, placuta si dorita, cá s'ar' ceti si alte carti instructive, anume intocmite pentru scolari mai inaintati in invetiatura.

Deci si pre venitoriu „a dou'a carte de lectura“ va servi de manualu pentru cei din urma 4 ani de scóla. Dar' dorimu, cá impartirea materialulu pre despartiminte se se faca in unu modu mai corectu cá pana acum si se nu se mai insire secatur'a, cá s'a tractatu in unu semestru „intreaga cartea“.

Nu e lucru usioru inse a tractá „cartea de lectura“ asia cum trebuie, si cu deosebire impartirea materialulu pre diferite despartiminte, ocuparea câtu mai potrivita a despartimenteloru cu acestu materialu, precum si aplicarea reguleloru gramaticale, ortografice si stilistice la cartea de lectura, pentru-cá in adeveru, ea fiindu centrulu invetiamentulu limbisticu, prin acést'a impregiurare devine de o importantia principala si presenta greutati, forte anevoia de invinsu.

Pentru a face asia dara unele inlesniri in acést'a privintia, noi in urm'a esperintieloru nostre proprie, suntemu de parerea, cá materialulu din cartea întrega se se divida in 8 parti, pre 8 semestre, ale celoru 4 ani de scóla. Si anume:

In anulu III de scóla, semestrulu I, se se tracteze piesele cu litere mari din sectiunile: I, II, III si V = 47 bucati. Din piesele, constatatore din câte doue parti, un'a cu litere mari si alt'a cu mici, se ia fresce numai partea prima.

Poesiile, preste totu locul, dupa cuvenit'a tractare logica, se memoriséza si declaméza.

In semestrulu II. Piesele cu litere mari din sectiunile: IX, IV, VI si X = 44 de tote.

In anulu IV de scóla, semestrulu I, bucatile cu litere mari din sectiunile: VII, XI si VIII precum si cele cu litere merunte din sectiunea III = 50 bucati.

Semestrulu II. Bucatile cu litere merunte din sect. I (afara de piesele 1 punctu 2 din capu I, apoi 2, 5, 6, 8 si 10 din capu II), IV (afara de piesele: 5, 10, 11 punctu 2 din capu I si 4 din capu II), VI (afara de piesele: 7 punctu 2 din capu I, pies'a 1 punctu 2 din capu II, apoi 3, 4, 10 si 11 din acestu capu) si V (afara de piesele: 5 punctu 2, capu 1, apoi 3, 5, 6 si 10 din capu II) = 32 piese.

In anul V de scóla, semestrul I; Bucatile cu litere merunte din sectiunile: X (afara de piesele: 1 punctu 2, 2 punctu 2, 5 punctu 2 din capu I si 4, 5, 7, 9 si 15 din capu II), II (afara de piesele: 4, 6, 10 si 15 din capu II), VIII (afara de piesele 2 si 11 din capu II) si IX (afara de piesele 10 punctu 2 din capu I, apoi 1 punctu 2, 10 si 11 din capu II) = 37 piese.

In semestrul II. Bucatile cu litere merunte din sectiunile: VII si XI = 31 piese.

In anul VI de scóla semestrul I, Piesele: 4, 6, 10 si 15 din capu II alu sectiunei II. Piesele 5 punctu 2 capu I si 3, 5, 6 si 10 capu 2 a sectiunei V. Piesele 7 p. 2 din capu I, 1 p. 2 din capu II, apoi si 3, 4, 10 si 11 din acestu capu a sectiunei VI. Piesele 10 p. 2 din capu I si 1 p. 2, 10 si 11 din capu II a sectiunei IX = 19 piese.

In semestrul II. Piesele 1 p. 2, 2 p. 2, 5 p. 2 din capu I si 4, 5, 7, 9 si 15 din sectiunea 10. Piesele 2 si 11 din capu II a sectiunei VIII. Piesele 5, 10, 11 p. 2 din capu I si 4 din capu II a sectiunei IV. Piesele 1 p. 2, capu I, piesele 2, 5, 6, 8, si 10 din capu II alu sectiunei I = 20 piese.

In anii din urma sunt piese mai pucine, dar' de regula mai lungi si cea mai mare parte si grele Ele cuprindu, intre altele, fapte istorice si legende si unele din ele sunt cu litere cirile.

Aceste impregiurari inca justifica alegerea de fatia. Uele piese sunt de a se tractá, din caus'a lungimei, in mai multe ore.

Cu ocaziunea alegerei s'a tienutu contu si de anu-tempuri, pre câtu numai s'a potutu.

Dar' noi avem scóle cu unulu, cu 2 si cu 3 invetiatori (acelea, unde sunt invetiatori pr. la Orlatu, Cugieriu si Voil'a, fiindu-cá clasele invetiatoareloru sunt paralele cu ale inv. diriginti, ele se numera intre scólele cu 2 invetiatori; ér' cea din Vaida-recea se numera intre scólele cu 3 invetiatori).

E deci lucru naturalu, cá nu potemu pretinde, cá scólele cu unu sânguru invetiatoriu se se estinda din tote obiectele in aceasi mesura cá scólele cu 2 invetiatori si acestea, cá cele cu 3. Dar' pretindemu, cá chiar' si scólele cu unu sânguru invetiatoriu se percurga din obiectele principale — cari le-am numitu in circ. nostru de dato 2 Aug. 1880 Nr. 655: din religiune si morala, inv. intuitivu, din cetitu, scrisu, computu, stilu, economia si industria — unu asemenea cuantu de materialu. Dar' apoi, voindu a fi drepti ele au se se regreseze la obiectele celealalte adeca la cele istorice, naturale etc

Voimu se mai dicemu inca câteva cuvinte, cu privire la modulu ocuparii despartieminteloru cu cetitulu, lucru cu care invetiatorii nostri, precum se vede, nu sunt toti in claru. Anticipamu in sa cá ar' fi practicü si totu odata bine si de doritu, cá bataru: religiunea, cetitulu, gramatic'a, ortografi'a stilulu si computulu se se iee separatü cu fiacare despartimentu.

Tienendu contu de acést'a impregiurare si totuodata avendu in vedere, cá cu deosebire cându se tractéza cetitulu cu unu despartimentu, celealalte aveti cu ce se le ocupati cu teme gramaticale, ortografice, caligrafice si stilistice; asemenea si la tractareu computulu — urméza de sine, se o faceti acést'a in interesulu bine priceputu alu cultivareii scolariiloru. Altu-cum, o cultivare solida, armonica si gradata

nu e cu potintia; nu, mai cu séma, din cetirea logica, din gramatica, stilu, computu etc.

E adeveratu, cá se potu face si ospitari din partea tuturor despartieminteloru, pana ce unulu cetesce, impregiurare, care noi am recomedato mai de multe ori cu totu deadinsulu; si anume: despartimentele superioare pentru a repetá si asi consolidá cunescintiele, er' cele inferioare pentru a se deprinde in cetirea mecanica. Numai câtu nici alternativ'a prima si mai pucinu a dou'a se nu se repeteze di de di, pentru-cá prin acést'a se dedau copii a nu mai reflectá cum se cade, adeca nu mai cetesca cugetandu si nu mai cugeta cetindu.

Lucru de capetenia e in sa aici, cá la desp. I (incepetori) se se tractéze in fia-care di o prelegere din nou din acestu obiectu, la despartimentulu II, bataru la 2 dile o pelegere din nou si apoi la celealalte 4 despartieminte superioare, bataru câte 2 prelegeri se-i se tracteze, cum se cade, pre septemana, din tote punctele de vedere fia-carui despartimentu.

In modulu acest'a fia-care despartimentu pote percurge totu materialulu prescristu pentru cetire, cu atâtu mai multu, cá suntu o multime de piese, in cari se cuprinde materialu geograficu, istoricu, de constitutiune, de istori'a naturala, fisica, economia etc., care se pote tractá in orele prescriste pentru acestea obiecte, adaugendu-se inca unu cuantu potrivitü din fia-care, mai mare ori mai micu, dupa cum scóla e cu 1, cu 2 seau 3 invetiatori.

Acést'a impregiurare inca ne dovedesce in modu prea eclatantu, de cáta necesitate este planulu specialu si pregtirea, cum se cuvine, pana in amenunte, a invetiatoriloru pentru fia-care ora de propunere si pentru fia-care despartimentu, atâtu in privinti'a tractariloru verbale, câtu si in privinti'a ocupatiiloru scripturistice, ce neaperatu suntu de a se dá scolariiloru si cari suntu de o insemnatate forte mare, cu privire la deprinderea, consolidarea si perpetuarea cunoscintieloru, deca ele suntu intocmite dupa gradulu de desvoltare alu eleviloru.

Tractandu cetitulu astu-feliu, dupa unu planu bine precisatu, cum am disu si mai susu, vomu avea mai buni cetitori si li se va desvoltá gustulu de cetire in unu gradu mai mare, ajungându pre acést'a cale, cá in scólele de repetitiune inca se se pota odata introduce si alte carti de cetire, dupace pentru legendariu suntu de ajunsu 4 ani; dar' nu se vedemu, cum ni s'a intemlatu si in anulu acest'a, cá pretotindenea aceste cursuri, fatia de cele cuotidiane, dau indereptu in tota privinti'a.

c) Gramatic'a

Din acestu obiectu, chiar' la tote scólele nostre, s'a tractatu materialu din abundantia; la unele inca, dora prea multu. Si pote acést'a e caus'a, cá gramatic'a — care intre altele are menirea „de a ageri judecat'a“, cum dice Dittes si de a cultivá, precum si „a netedi sentiulu limbisticu si alu preface in conscientia limbistica“, cum dice Kehr, de asemenea dându ajutoriu la scrierea corecta a limbei (ortografia) si la ajungerea scopulu, ce-lu intentionamu prin tractarea stilulu — acést'a gramatica, nu ni se pare, a inlesni pre deplinu ajungerea acestoru scopuri, si in deosebi in câtu se atinge de ortografia si de stilu.

Nu prea vedemu o intima legatura, ce trebuie se se observe, chiar' si din conspectele despre materi'a propusa, intre tractarea gramaticiei, a cetitulu, ortografiei, scrierei dictatulu si a stilulu. Deci si de aici se vede necesitatea planulu specialu de invetiamentu, pentru-cá cu ajutoriulu

lui și a pregătirilor conștientose pentru via-care ora de propunere, se facem tractarea gramaticii cât mai cultivatoare.

Observăm, că tractându piese de lectură în mod logic, cu cea mai mare grijă, se asigură multă tractarea gramaticii, a stilului etc.

Se știe, că cu ocaziunea tractării logice a pieselor de lectură, chiar și acelu din abecedar, se face usu de întrebări: cine? ce? (pentru subiect) ce face? ce e? (pentru predicat) care? Ce felu? ce? a cui? (pentru atribut) Pre cine? Ce? (pentru obj. dreptu) Unde? De unde? etc. cându? de cându? etc. cum? pentru ce? (pentru obj. de tempu, locu, modu și causa) cui? (pentru obj. nedreptu). Totu cu ajutorulu întrebărilor acestor și alu altor, pre lăngă dezvoltarea judecării, li se procura școlarilor idei despre numeri, despre timpuri etc. Cu ocaziunea tractării logice li se procura idei, de și nu se definescu, și despre propozițiunile afirmative, negative, întrebătoare și exclamătoare (demandătoare, optative și mirătoare). Asemenea și despre propozițiunile contrase etc., în cându vine rândulu la tractarea gramaticii, copii suntu respective ar trebui se fie bine pregătiți pentru a luă lecțiuni cu bune rezultate din acestu obiectu. Și totuși în multe conspecte despre materiă propusă, dela o multime din școlile noastre nu se face amentire, că s'a aplicatu materialulu tractatu din gramatică, la piesele de lectură, ori că regulile gramaticale s'au estrasu de către școlari din propozițiuni, alese spre acestu scopu din anumite piese. Pote că nici nu se urmăze așa în unele locuri și din causa că nu se facu destule aplicări a materialulu tractatu, atât verbalu câtu și în scrisu, de aceea nu se obțin rezultate destule de înverdate din acestu obiectu.

În conspectulu despre materiă propusă din gramatică în cl. I, desp. III, sem. I la școlă din Răcovița se dice: „dezvoltarea unoru cuvinte mai simple în cuvinte, silabe și litere“; ăr în sem. II, totu în acea clasă se dice: „s'a tractatu dicere, silabe și litere“. Și cu tote acestea înv. dirig. subșcrie unu atare „non sens“.

În Vestemul, sem. I, cl. II, desp. II se finesce înducerea materiei din gramatică astu-felul: „verb. și conjug. lui în timpurile și modurile“.

La unele școle se foloșesc invetiatorii, cându inducu materialulu în conspecte, de expresiuni, cari singure n'au nice o valoare pr. „Cele de susu în mai mare estindere“, „mai în estenso“ etc. Atât'a numai nu ajunge, ci trebuie se se pună și cu ce s'a amplificatu, că lucrulu se fie deplinu chiarificatu. S.

(Va urmă).

Românii vechi că familia, că statul și că militari.

(Urmare).

Domnia celui din urma rege, *Tarquinu Superbulu*, se descrie că și a unu tiranu grecescu: „că s'a încun-giuratu de o gardă; că întrelasă de a conchiemă senatul și alu întreg; că condamnă pre totu, câtu i- erau urgișiti ori suspecti; că confiscă averile celor uși și esilați; că rar senatul și nu i- lasă nici umbra de participare la agende de stat; — că supuse poporul ăra-si la „robote; că tote clășile erau stôrse prin contribuiuni grele“.

Făcând de aceste vetămări flagrante ale constituțiunii nu ajută nimicu, că *Tarquinu* aduse pre Latini sub ege-monuța Romei. Unu atentatu sacrilegu a fiului seu *Secstu*

facu se izbucnăscă furtună asupra familiei regesci și a regalității pentru totu-de-a-un'a.

Românele vechi se bucurău de libertate sociale, că și femeile din lumea noastră apusana. Acestu favoru ăra că o respalată castigată prin supunere către parinti și barbatu, prin educatione strictă, prin diligența casnică și cumpetate severă, că și libertatea civică a barbatilor o respalată pentru ascultarea de legile lor de fieru. Și până cându Rom'a și-a remasu fidelă sie-si, până atunci *virtutea* ăra gloriă cea mai înaltă a femeiei. —

Despre aceste virtuți dispută tinerii în castrele dinaintea cetății Ardea. Reintorcerea lor neasteptată la Rom'a spre a se convinge, le încoronă ostentă, ce e dreptu, acolo cu o desamăgire amară, înse în *Colati* află pre *Lucretia* la culmea acestor virtuți: ocupându-se de lucrurile casnice în mijloculu servitôrelor sale. Acestă și frumșetă a acestei femei stârni poftă neiertată alu *Secstu*.

Atentatul lui asupra virtuții acestei femei prin violarea cu forță a fidelității conjugale și sinuciderea ei, nevoindu a suportă rusinea, dede anșă că nemulțămirea se prorumpă în resoluțiune generală. Tote clășile societății, patriei și plebei, uitându de certele interne, se unira în acestu interesu generalu: de a scutură de pre capulu lor o familie tirană și coruptă. ăr despre amarățiunea poporulu întregu ne pôte fi martoru *votulu formalu*, obligarea cu jurământu, depusu de via-care barbatu în specialu pentru sine și urmășii sei: a nu mai suferi de aci înainte nice unu rege, precum și ur'a orba de aci încolo chiaru și de numele de rege.

Acestu evenimentu se serbă în Rom'a că o festivitate în 24 Februaru sub numele de *regifugium* seau *fugalia*. Mai tare probăze înse de ur'a contr'a regilor ace'a, că spre aducerea sacrificielor, cari steteau numai în competintiă regelui, creara unu „*rex sacrificulus*“, că diei se nu rămăna fără *mijlociuri*; înse luara măsură, câtu acestă se nu pôte ocupa nice unu altu postu în statu, asiă câtu *acestu rege* ăra, ce e dreptu, primulu, înse celu mai fără putere diintre toti *magistratii* români.

Pre lăngă totă festivitatea *regifugiuului* și esilarea până și a numelui de rege, totuși Românii în ur'a lor nu a mersu asiă departe, se alunge și *memori* a dominațiunii regesci. *Statuetele* regilor a fostu conservate; *legile* și *instituțiunile* lor s'au sustienutu în deplină vigore de dreptu. Numai în timpurile moderne s'a vediatu ace'a nebuniă de a resturnă împreună cu o formă de guvernare și tote instituțiunile aceleia — bune — rele. Românilor înse nu le-au trecut prin minte a se lipsi și de mostenirea legilor și instituțiilor bune regesci, ma constituțiunea lui *Serviu Tului* de aci înainte și- află aplicarea și dezvoltarea.

Modificările în acestă constituțiune la începutu a fostu: că în loculu unu rege pre *viștia*, se alegeau doi *consuli* pre unu anu (numiți la începutu: *praetores* și *judices*).

Dupa depunerea functiunii acestia se puteau trage la dare de sama, si asiá *neresponsabilitatea* disparu. *Apelatiunea* unui condamnatu dela sententi'a consulului la *adunarea* poporului se facu *lege* nunumai favoru prin *lex Valeria de provocazione*, si asiá se scoseru *securile* din fascele lictoriloru. Vede' a si splendorea esterna a consuliloru inca se miciora, ca-ci afara de corona li se mai oprea *purpur'a*; numai marginile vestimentului erau tivite cu *rosiu*; pre timpul *triumfului* inse se concedeá cá destinctiune festiva; li se mai oprea a ambla in trasura prin cetate, obligandu' a merge pre diosu; din cei 24 de lictori ai regelui, capeta' consuli' numai cate 12.

Cu tote aceste *potestatea regesca* nu disparu ci se continua in consuli. Ei erau mai pre susu de tote cele-alte demnitati si oficie (afara de tribunatu). Ei prezentau senatului pre ablegatii poporeloru straine; ei presidau in senatu si in comitie si esecutau decisiunile loru; la alegeri nu numai duceau presidiulu, fara puteau si eseptiuna contra unoru candidati neprimindu voturi asupr'a loru, ori nimicindu cele date si in adunari numai ei aveau se vorbesca. Ei redicau trupele, pretindeau contingentele *sociloru*, numiau tribunii legiuniloru, sustineau disciplin'a in armata cu asiá rigore, catu tote transgresiunile in campu si in lupta le pedepseau cu deplina potere (fara provocatiune).

De aci inainte porta Rom'a resbele cu multe poporatiuni italice belicoase preste 200 de ani antaiu cu in cordari extreme din debilele sale subsidie, in fine inse cu norocu decisoriu. Rom'a era in continua misicare; fiacare consulu voia se distinga anulu seu; fiacare resbelu devenea unu indemnu si o instructiune pentru altulu si cu cea mai mare cunoscintia de omeni se puneau in misicare tote pasiunile nobile; de ace'a se decretau remuneratiuni pentru merite, corone militari si triumfuri, si militariulu celu mai inferioru le putea elupta.

Rom'a la alungarea regiloru era mai fara teritoriu esternu; cuceririle lui Tarquiniu se pierdura; Porsen'a, regele Clusiuului, constrinsa pre Romani la o pace, in urm'a careia se obligara a nu se mai folosi de *feru* decatu la *plugu*. Acestei Rome dupa cate-va sute de ani Itali'a si in fine dominatiunea dela Angli'a pana la Persi'a i era prea strimta. De ace'a nice unu barbatu, si nice unu statu cu perseverantia si potere vitale se nu se lasa a se sparia prin mediocritatea sa dela inceputu.

Consulii alegeau la inceputu si *senatulu*, pana-ce s'a creatu mai tardiu postulu de *censori*, ocupatu de fosti consuli (*virii consulares*). Alegerea in senatu se facea dupa legi, din barbati maturi si cu atat'a avere, catu se se pota presupune independenti'a de lucrari. A fi dela origine *patriciu* si *cive*, nu era de lipsa, ca-ci senatulu raritu de Tarquiniu se intregi la reconstituire si din *plebei*, de unde se nascu expresiunea: „*patres (et) conscripti*“, er' *Apui Claudiu*, de origine *sabinu*, si membri familiei lui ajunse in scurtu nu numai in senatu, ci si la cele de antaiu demnitati in statu.

Senatulu ajunse dupa alungarea regiloru portatoriulu agendeloru celoru mari ale statului: Elu administrá finantiele, revedea ratiunile si asemena' spesele chiaru si sum'a cea mare, ce o asemanau censorii totu la 5 ani pentru edificie si lucrari publice spre onorea si folosulu cetatei. Elu conduse relatiunile Romei cu Itali'a, cu regii si natiunile straine, primindu in audientia ablegatii loru, portandu batalie, inchiaiandu pace, aliantie si tractate cu ei. Elu era tribunalulu supremu in casu de conjuratiuni, tradari, ucideri si inveninari.

Regii se alungaseru prin barbati din *gintile cele vechi*, poporulu inse sentia, ca ele numai prin bratiulu loru se sustienu. *Patricii* voiau acum se domnesca singuri, ca aristocratiu, bucurandu-se singuri de tote drepturile, beneficiile si avantajele statului si lasandu sarcinile publice in umerii plebeiloru, de aci noue fierberi si turburari agitara Rom'a inca preste doi seculi. *Patricii* nededati a cedá treceau de multe ori cumpetulu si candu necesitatea i-constringea a concede si plebeiloru cate unu dreptu, se vedea in acesta mai multa debilitatea, de catu bunavointi'a. Ei devenira urgisiti prin manier'a barbara, cum tractau pre *datornici*. Senatului inse i-cadea greu, a fi blandu, fara a se areta debilu, pentru-ca sciea, ca ori-ce concessiune sterna in poporu dorinti'a de alte cereri, er' lui i lipsea poterea de a tiené poporulu in ordine si apoi de alta parte nu mai cu greu abdice omulu de prerogative si fara voia se lasa de ele chiar' si fiindu invecchite si fictive.

In decursulu si inca mai dela inceputulu certeloru dintre patricii si plebei pentru drepturi se creara doue institutiuni de o potriua insemnate. si pentru unu altu poporu cu alte temperamente si nu de asemenea educatiune ca Romani — forte periculoase: *dictatur'a* si *tribunatulu*, ca-ci un'a putea, rapindu poterea, putea duce la tirania, alt'a prin prerogativele tribuniloru se devina unu cuibu de revolutiuni sociali si politice.

Dictatorulu se denumea in casuri de necesitate suprema, — in urm'a decisiunei senatului, — de catra unulu din cei doi consuli. Poterea lui era netiermurita, fara responsabilitate si pana la *decemviratu* si fara provocatiune, ca si a regiloru. Tote cele alalte magistraturi inctetan in timpul dictaturei, care tienea, catu durá si periculu, nice odata inse preste *siese luni*.

Tribunii poporului (tribuni plebis) ajunseru cu timpul la numerulu de *diece*. Ei erau *inviolabili* (sacro-sancti), avendu se apere pre plebeii nepastuiti (*jus auxilii*). De aci se desvoltara prerogativele loru: de a prinde pre agresori, — fia de ori-ce rangu si demnitare — (*jus pensionis*); a opri (prin *veto*) deliberarile si decisiunile senatului, deca acest'a nu voia se iee in considerare reformele propuse de ei (*jus intercedendi*); de a se intielege cu plebea; spre ai afla necesurile si remediulu acelor'a („*jus agendi cum plebe*“). Acest'a era dreptulu celu mai momentosu, ca-ci din elu provenira alta specia de „comitie“,

numite „tribute“ („comitia tributa“), unde numai plebeii se adunau si numai tribunii conduceau, — cu eschiderea patriciilor si a consulilor. Decisiuni in aceste comitii se puteau lua numai deca consentiau toti tribunii, la „veto“ unui singuru tribunu propunerea pică. De ace'a se adoperara patricii a cumperă si ademeni pre câte unu tribunu, cu tôte aceste refôrmele democratice prin „plebiscite“ s'a esoperatu.

Introducerea tribunatului a fostu o mesura intielépta, prin care pre de o parte s'a tienutu aristocrati'a in frêu, ér' de alt'a s'a regulatu furi'a poporului. Fiendu diece tribuni mai raru putea intreveni casulu, cá toti se consêmta intr'unn lucru nedreptu cu atât'a cerbicosia, câtu nice prin motive, nice prin reputatiune ori frica se nu se póta abate dela o intreprindere stricatiósa. Acestui colegiu, acestoru reprezentanti legali ai poporului, avu de a multimi Rom'a, cá pre lângă tôte fierberile mai continue si câte odata eruptiuni vehemente in acésta cetate militaria nu s'au intêmplatu rescóle sângeróse pâna in anulu alu 622 a fundarei sale (132 a. Chr. cându cu Gracii).

„Tribunatulu“ si „dictatur'a“ têmpu indelungatu au remasu nestrictiósse; „patru sute de ani“ nice unu dictatoru, ori câtu de victoriosu, admiratu si iubitu se fia fostu, n'a incercatu a si- estinde puterea preste têmpulu legale seau a refusá darea de séma a conduitei sale. Si in urma sub acestu nume a fostu resturnata republic'a. Astu-feliu *formele* in sine nu suntu nice bune, nice rele; prin ómeni devinu si un'a si alt'a; se deosebescu numai in ace'a, cá acést'a ori ace'a forma póte se resiste co-ruptiunei mai multu ori mai putinu.

Pre incetulu si- pierdú aristocrati'a precumpanirea, pentru-cá si dintre plebei ajunseru la asemenea buna-stare si cultura, asiá câtu familiile se mestecara prin casatorfe dupa introducerea „conubiului“. Unde domnescu moravuri egali, trebue se fia si egalitate de drepturi. Déca prin acést'a nobilimea se pare a fi pierdutu cev'a, câstigulu e mai mare redicându-se intregu poporulu la sêmtiemente mai nobile. Plebeii ajunseru si ei la consulatu si consuli plebeici mântuira Rom'a de „Cimbri“ si de Catilin'a.

(Va urmá).

Nicolau Popescu.

Visurile.

Prin urmare totalitatea puterii sufletesci, care-si desvolta activitatea in visu, este un'a si aceeași neschimbata in natur'a si individualitatea sa. Omulu cugeta si voesce in visu in acél'si modu, cá si in starea vigilanta; singur'a deosebire este numai cá nu tiene séma de raportulu cu impregiurimea locala si temporală, care servesce de basa vietiei vigilante. Densulu cunosce inse in visu imaginile si conceptele, in care si- reprezenta una lume obiectiva; cunosce si actele reprezentatiunei si ale vointiei si se recunosce si pre sine cá subiectulu acelor acte. Cum-cá in adeveru suntemu consci fi si numai in parte despre cuprinsulu si actele vietiei din visu, n'avemu de a mai demonstrá; de ore ce acést'a se vede din faptulu, cá ne putem aduce aminte de cea ce visamu.

Unii afirma, cá omulu s'ar' privi pre sine in visu cá pre una persona straina, de ore-ce adeseori esista, buna ora, si privesce in visu la esecutarea sa propria cá la a altei persone. Este adeveratu cá noi ne vedemu câte una-data in visu cá pre unu obiectu exterioru in situatiuni varii si cu totul deosebite de adeverat'a positiune, in care ne aflamu, ne insielamu in aprecierea positiunei si demnitati nostre personale. Dar' cu tôte acestea, persón'a nostra propria o tienemu neclintita cá subiectu alu visului si in acél'a-si tēmpu si cá obiectu, reunite ambele intr'una fiintia. Una aplicare a *Eului* seau a personalitati nostre in realitate nu se intempla, dupa cum voru unii se sustiena. Totulu este numai cá unulu si acelasi. Eu alu nostru ni-lu reprezentamu in doue situatiuni diferite, adeca cá privitoriu alu executarei si cá obiectu alu aceleia. Er' acést'a amagire provine din cauza, cá ne lipsesce atentiunea la loculu si tēmpulu, in care ne percepemu de ordinariu personalitatea.

Cându dicemu cá in visu functionéza aceleasi facultati sufletesci, cari functionéza si in starea vigilanta, si inca in acelasi modu, nu trebue se uitamu, cá alt'a este bas'a functionarei acelor'a in visu, si alt'a in starea de veghiare. Că-ci in vigilantia operatiunea lor se reporta la lumea reala in care se afla omulu dupa tēmpu si locu, si asupr'a careia-si indrepta atentiunea in modu consciu; in somnu inse -si au de obiectu si de tinta lumea ilusiuniloru cladita in fantasía.

Pentru acea antâiulu criteriu prin care se deosebesce visulu de vigilantia, este lips'a de locu si de tēmpu, sau emanciparea reprezentatiunei de positiunea ce-i compete individulu in ordinea locala si temporală. Că-ci visulu nu numai cá ne transpune in locuri si tēmpuri streine, ci elu si- schimba fara regula si fara planu chiar' si scen'a, la care-si raportéza imaginele sale. Ceriulu si iadulu -si succedu in visu cu aceasi repediune, cu care ne transporta de pre piscurile muntiloru in adenculu oceanului, si inbracisiéza nu numai seculii trecuti, ci si tēmpuri departate de ale viitoriului.

Altu criteriu alu visului este, cá elu nu deosebesce halucinatiunile, imaginatiunile si combinatiunile fantasiei, nu le deosebesce dicu de perceptiunile esterne. Apoi fiindu-cá judecat'a si vointi'a omului inca se indrépta in visu dupa imaginele fantasiei, e lesne de intielesu, cá si facultatile acestea iau parte la neregularitatea reprezentatiuniloru vizuale. Dicemu cá iau numai parte, de ore-ce puterea judecatei si a vointiei in sine nu se alteréza de locu. Omulu este totu atâtu de ageru cu judecat'a si totu atâtu de liberu in somnu cá si in starea vigilanta, si nu pote gresi proprie nici in visu contr'a legiloru cugetarei, adeca nu pote considerá cá identicu, cea ce i se reprezenta cá opusu etc. Dênsulu pote dori si in visu numai acea, ce i se infatisiéza cá bunu (sub ratione boni). Numai câtu firesce, in aplicarea acestoru legi ale cugetarei si vointiei, spiritulu se amagesce si seduce prin cufundarea unei reprezentatiuni cu alt'a. De aci se intempla de comitemu in visu celea mai mari contradictiuni.

precându de almintrea suntemu in stare de a formá celea mai juste judetie si celea mai consecente conclusiuni.

J. Marculetiu.

(va urmá)

Tempulu preistoricu.

III.

Unu altu fenomenu interesantu din tempulu preistoricu suntu edificiele pre pociumbi in lacuri, precum amentisemu si cu alt'a ocaziune. Se vedemu acum ce au fostu aceste, cum s'au facutu si spre ce scopu.

Primele urme ale acestoru edificie s'au descoperitu la anulu 1851 in laculu Zürich, ce infrumsetiéza una vale incantatória din Helveti'a cea romantica. De câte ori scadeá ap'a, pescarii observau, cá mregele loru se acatia de cev'a obiecte si scrutandu mai de aprópe, se convingeau, cá acelea obiecte suntu pociumbi batuti in alvi'a lacului; ma de câte ori laculu scadeá fórt tare in urm'a unoru secete mari, ici colo trageáu de pre fundulu lacului recuisite, ce inaintea loru erau cu totulu straine si necunoscuté.

La anulu supraamentitu ap'a din laculu Zürich a intrare îngusta forinata de una singura punte. (Vedi fig. a, ce fórt bine represinta locuintiele de pre pociumbi, dimpreuna cu animalele, ce traiáu pre tēmpulu acel'a in Europ'a). Pociumbii, ce sustieneau scāndurile i-batea intregu po-

Fig. a.

numitu Orbelus; intr'ace'a fie-care barbatu are mai multe muieri. Modulu loru de viétia este urmatoriu: Fie-care barbatu are pre pociumbi una locuintia (coliba), cu una usia, ce se deschide spre lacu. De petiorulu copiiloru mici lega una funia, teméndu-se, cá voru cadé in apa. Caili si alte animale portatórie de grentāti le tiēnu cu pesci, cari intr'atāt'a se sporescu, in câtu, déca cine-va deschidindu-si usi'a, cu una funia dimite in lacu una cosiarca góla, preste pucinu o póte trage indereptu plina cu pesce". —

Spunu, cá in Salonichi si astádi se afla case pre lacuri, in cari locuiescu pescarii, cá si pāonii descri si Herodotu. Hippocrate descriindu modulu de viétia a locuitoriloru de lenga riulu Phasis, dice, cum-cá locuitorii traiau in morascine, in cari casele erau de asupr'a apei facute din lemnu si trestia. Atari locuintie acolo si astádi se potu vedé. Urme de locuintie pre pociumbi in apa se afla in forte multe locuri, asiá in Scandinavi'a, Itali'a, Austri'a, Irlandi'a etc.

In colea atari locuintie si astádi se afla in diferite párti ale pamentului, mai alesu in pártile tropice; poporele semibarbare si astádi locuiescu in atari locuintie, si inca se póte afirmá, cá numerulu loru se urca la mai multe milióne. Apoi orasiulu Thersace este ziditu de asupr'a Donului. In tienuturile, unde solulu e umedu si riurile adeseori esundéza, unde sierpi, scopioni si alte bidiganie infestéza pre locuitori; acesti'a si- inaltia casele susu intre arbori, la cari suirea se intempla pre scári. Indianulu,

scadiutu mai tare decatu ori si cându; in multe locuri marginali se vedea fundulu celu acoperitu cu nomolu si petrii. Cu acést'a ocaziune s'au aflatu mai multi pociumbi si printre ei multe, multe córne de cerbu si una gramada de recuisite diferite, cari aveáu menirea de a dá desluciri despre modulu de viétia a acelorú popóra din Helveti'a, despre cari istori'a pâna aci a tacutu.

Loculu istoriculu lu- ocupa naturalistulu. Acest'a aduna obiectele aci aflate, le transpórta in muzeulu archeologicu din Zürich, si societatea archeologica din locu luându la esaminare obiectele, cetesce din ele unu tēmpu strabunu, in care poporulu din Helveti'a seau celu pucinu una parte din acel'a si- faceá edificiele pre lacuri. Scrutarile iau dimensiuni totu mai mari; pociumbi si recuisite strabune se afla in multe lacuri si inca nu numai in Helveti'a ci si in alte tieri.

Déca vomu compará edificiele de pre pociumbi cu descrierile lui Herodotu (cari'a cu câtu va fi studiatu mai bine, cu atātu trebuie se-i dai mai multu crediementu), vomu aflá, cá acelea se asemena multu cu pāonii descri si de acést'a. Eta ce dice Herodotu despre locuinti'a pāoniloru: „Locuinti'a loru se gatesce in modulu urmatoriu: La midilocuulu lacului suntu asiediate scānduri intarite pre pociumbi inalti, la cari de pre continentu conduce una

porulu pre spesele comune; dar' pentru tēmpurile urmatórie au adusu legea acést'a: Déca cutare barbatu se va insurá, câte muieri va luá de trei ori atāti'a pociumbi este detoriu a bate, aducādu lemnele necesari de pre muntele

cá se scape de tientari se muta de pre continentu si si-face locuinti'a pre ape; aci traiesce elu strimtoratu, precum e si modulu lui de viétia.

Capital'a Sultanulu de pre insul'a Borneo se póte asemena cu mandr'a Venetia, cu cea mai magnifica zidire pre pociumbi din tóte tempurile. Candu Alonzo de Hojed'a pre laculu Maracaibo a diaritu unu satu indianu redicatu pre pociumbi, indata si-a adusu aminte de orasiulu laguneloru de regiu'a Adriei si l'a numitu Venezuel'a. Atari edificii pre pociumbi se afla fórt multe in Guinea nóua, in Indi'a ostica, in Celebes, Carolin'a, etc. Episcopulu din Labuan asiá descrie locuintiele daiaciloru: „Locuintiele loru suntu facute de-a-lungulu riului si redicate pre unu stelagiu de 20—30 urme, seau mai bine intregu satulu stá din unu siru lungu de câte-va sute de urme. Stelagiulu la inceputu e gatitu din grindi, apoi acoperitu cu letie; in modulu acést'a casele suntu destulu de aerisate si gozulu nu remane in susu, ci cade josu in adancimea apei". —

Se vedemu cu ce scopu s'a facutu locuintiele aceste pre lacuri? Aici trebuie se premitemu, cum-cá cu deslegarea acestei cestiu si s'au ocupatu fórt multi, nisuindu-se fie-care, dupa cumu l'a taiatu capulu, a-si redicá la valóre parerea sa. Precādu unii dicu, cá aceste locuintie s'au facutu pre ape, pentru-cá locuitorii loru se fie mai asecurati de câtu pre usucatu in contr'a ferelorú selbatice; pre atunci altii afirma, cá s'au facutu de-o-parte pentru pescuitu si cá numai in anumite anutempuri le foloseau,

ér' de alt'a parte pentru-cá sè se póta scuti in ele pre tempu de resboiu femeile, copíi si averea. —

Noi ne alipimu la parerea acelor'a, cari spunu, cum-cá locuintele acestea de-o-parte au fostu stabile, cu atátu mai vértosu, cá in acelu tempu strabunu pescarítulu erá in flóre, ce se poteá portá cu multu mai usioru fiendu locuintele chiaru pre lacuri si de alta parte, cá au fostu facute aici pentru-cá se fia locuitorii mai securi contr'a atacurilor dusímanóse.

Cum-cá omulu s'ar' fi retrasu in acestea locuinte numai in contr'a fereloru seibaticu nu se póte motivá de ajunsu, de óre-ce astu-feliu de edificie s'au facutu si in epoc'a de bronzu, ma chiaru si in cea de fieru, cându animalele celea periculóse, precumu au fostu mamutulu ursulu de spelunca etc. s'au fostu stinsu cu totulu. —

Cum-cá acestea edificie au servitu de mare aperature contr'a atacurilor inimice se vede si din armatóriale. Dumont dice, cá in anticitate intregu orasiulu Tondano a fostu redicatu pre lacu, asiá cá numai cu luntrea poteau merge dela una casa la alt'a. Incredindu-se in acést'a pusetiune aloru locuitorii la anulu 1810 s'au opusu hollandesiloru si au voitu se scuture jugulu impusu de acei'a, dar' fura invinsi: Acést'a inse numai cu mare necasu au potut'o face hollandesii ducúndu in contr'a loru artileria si tunuri. Si de aci încolo, pentru-cá se incungiore asemenea neplaceri au opritu indigeniloru a si- face locuinte pre apa. —

Unii afirma, cá locuintele pre pociumbi au fostu statiunile unoru negutiatori italiani, fenicieni seau cartagineni, cari s'au asediatu aici pentru-cá sè si-vénda marfele loru; dar' acesti'a suntu dintre inimicii invetiaturei despre tempulu preistoricu.

Credemu, cá nu va fi neinteresantu, a amentí cev'a si despre modulu de edificare a acestoru locuinte lacustre.

Dupa ce loculu de edificare erá alesu, trebeáu se restórne trunchiuri de arbori mari cá se le bata pre fundulu lacuriloru; cátu sacrificiu pretindea acést'a si-póte omulu imaginá, cându cugeta, cá ace'a s'a intemplatu in epoc'a de piétra, ce erá lipsita de cunoscinti'a metalului. Ascutirea pociumbiloru s'a facutu cu securi de piétra si cu ajutoriulu focului; cáci precum se scie pre tēmpulu acel'a si luntrele si le faceau scobindu trunchiurile cu ajutoriulu focului. Pociumbii implantati i-intareáu batendu in giurulu loru pietrii; pre pociumbi asediau poditur'a, pre carea se faceau casele. Pociumbii locuinteloru facute in epoc'a de bronzu suntu mai ascutiti, de cátu cei din epoc'a de piétra, ce e lucrú naturalu. Numerulu pociumbiloru a fostu mare; in unele locuri s'au aflatu la 50,000; numai cátu implántarea loru s'a intemplatu pre ríndu si nu de odata, precumu se vede si din disele lui Herodotu mai susu citate.

Locuintele de pre lacuri fura parasite in urm'a emigratiunei popóraloru si inca in Helveti'a mai antaiu fura parasite lacurile ostice si apoi celea vestice, dupa cumu se póte vedé din resturile aparateloru aflate in ele. Se nu credemu inse cá in epoc'a de piétra toti ómenii locuiau pre ape; cáci in acelasu tempu locuiau si pre continentu, dar' din atari colonii continentali au ramasu cu multu mai pucine urme, ce e prea firescu, de-óre-ce acestea nu le-a scutitu ap'a si nomolulu seau turf'a.

A determiná anticitatea acestoru locuinte nu se póte cu securitate. Unii spunu, cá suntu mai vechi cu 1000 de ani, de cátu resbelulu troianu.

Precum Helveti'a asiá si Dani'a si-a eluptatu sie-si unu locu onorificu in promovarea scientiei. Potemu dice cu Lubbock, cá „Dani'a cuprinde cu multu mai mare spatiu in istoria, de cátu pre mappa; natiunea e mai mare, de cátu tiér'a sa“. Déca privimu teritoriulu Daniei, vomu observá, cá suprafaci'a ei este acoperita cu morminte asiá, cátu plugulu de multeori este silitu a-si schimbá directiunea cea óbla. Intréga tiér'a e unu muzeu giganticu. Pre lānga multe obiecte antice, cari suntu gramadite in muzeulu archeologicu din Coppenhag'a e fórte interesanta gramad'a gigantica formata din asiá numitele „kjökken mōddinge adeca resturi de culina (gunóie, unde suntu adunate tóte resturile maturate de prin culina). Acestea inca servescu pentru archeologii invetiati cá totu atâtea archive, din cari cetescu, cá Dani'a cá si alte tieri din Europ'a, are una epoca de piétra, precum acést'a se adeveresce din recuisitele descoperite in gramedile amentite. Tempulu formarei acestor'a inca nu se póte determiná cu numeri anuali. (Va urmá).

Cerculariu catra intregu clerulu archidiecesanu.
Nr. 4402 — 1889.

Onorate in Christosu Frate!

Ministrulu reg. ung. de culte si instructiunea publica prin not'a s'a cercularia de dto 6. Decembre a. c. Nro. 42045. a opritu din tóte scóele patriei folosirea armatóreloru charte (mape) geografice:

1. Neue Karte von Europa, dem mittelländischen Meer, Nord-Afrika, Egypten, Syrien, Klein-Asien, Kankasien, und dem schwarzen Meer, von C. F. Baur (A. Hartlebens Verlag in Wien u. Pest).
2. Oestreich-ungarische Monarchie, bearbeitet von C. F. Baur (Wien, verlag von Ed. Hölzel);
3. Europa fali oroszza, tervezte és rajzolta Kozen Balázs (Bécs és Olmütz, Holzelt Ede sajtája);
4. Europ'a proiectata si desemnata de B. Kozen (Prevedietura lui Ed. Hölzel in Vien'a edata de J. M. Moldovanu in Blasiu si W. Kraft in Sibiu).
5. Oesterreichisch-ungarische Monarchie, entworfen und gezeichnet von B. Kozen (Wien und Olmütz, verlag von Ed. Hölzel);

Asemenea a opritu si urmatoriulu globu alu pamentului.

6. Pamentulu edatu de J. Felkl in Prag'a romanescu de Joann Simu;

Motivulu, pre care 'si baseza inaltulu Ministeriu acesta dispusetiune, este ace'a impregiurare, cá recuisitele acestea de invetiamentu cuprindu date false, contrarie cu relatiunile si pusetiunea de dreptu publicu a statului maghiaru, si la numirile geografice se folosescu, in locu de nume magiare, numai nume germane, respective romane; ér' pre globulu pamentului Romani'a se estinde si preste o parte insemnata a monarchiei, pre cându Ungari'a nici nu se amintesce.

Acésta ordinatiune a inaltului Ministeriu de culte si instructiunea publica aducénda-o la cunoscinti'a tuturoru organeloru scelastice din Archidieceasa, le facemu atente, cá acei'a, cari voru lucrá in contra ordinatiunei amintite, voru fi pedepsiti in sensulu §. 7. articlu de lege XXVIII. din 1876. si a §. 49. articlu de lege XXX din 1883.

Blasiu din siedinti'a consistoriala tienuta in 28. Decembre 1889.
binevointe:

Joanu Vancea, m. p.
Archiepiscopu si Metropolitu.